Голас Радзімы

№ 38 (2128)
21 верасня 1989 г.

ГАЗЕТА БЕЛАРУСКАГА ТАВАРЫСТВА ПА КУЛЬТУРНЫХ СУВЯЗЯХ З СУАЙЧЫННІКАМІ ЗА РУБЯЖОМ
(БЕЛАРУСКАЕ ТАВАРЫСТВА «РАДЗІМА»)

Выдаецца з 1955 г.
Цана 4 кап.

Сёння ў 629 дзіцячых музычных, мастацкіх, харэаграфічных школах, школах мастацтваў маюць магчымасць займацца больш чым 75 тысяч дзяцей, якія жывуць у гарадах і ў сельскай мясцовасці. Час навучання ў такіх школах ад 4 да 8 гадоў, у залежнасці ад узросту дзіцяці, яго здольнасцей і жадання атрымаць у далейшым прафесію работніка культуры ці мастацтва. Плата за вучобу складае менш 5 рублёў у месяц.

Дзіцячых музычных школ у рэспубліцы 555. У іх хлопчыкі і дзяўчынкі вучацца іграць на фартэпіяна і струнных смычковых, духавых, рускіх і беларускіх нацыянальных інструментах. Музіцыруюць у розных аркестрах і ансамблях, спяваюць у хорах.

Штогод у Беларусі праводзяцца рэспубліканскія конкурсы і фестывалі навучэнцаў дзіцячых музычных школ. І кожны раз яны адкрываюць нам новыя таленты. Трэба сказаць, што сёння дзіцячыя школы — гэта не толькі навучальныя ўстановы, але і цэнтр эстэтычнага выхавання ў сваіх рэгіёнах. У кожным горадзе і раёне створаны дзіцячыя філармоніі.

Адной з лепшых у рэспубліцы можна назваць дзіцячую музычную школу горада Салігорска Мінскай вобласці. Год нараджэння яе 1961, і размяшчалася яна тады ў невялічкім будынку. 66 вучняў з 4 выкладчыкамі займаліся на фартэпіяна, баяне і домры. Зараз у Салігорскай музычнай школе займаецца звыш 700 чалавек, яны вучацца іграць на 18 музычных інструментах. Тут працуюць 75 выкладчыкаў. Сярод выпускнікоў — артысты дзяржаўных аркестраў, кіраўнікі і актыўныя ўдзельнікі мастацкай самадзейнасці, выкладчыкі музычных вучылішчаў і школ рэспублікі.

Вядома ж, не ўсё так добра ў культуры, у прыватнасці, у галіне эстэтычнага выхавання. Гадамі сфарміраваны астаткавы прынцып фінансавання культуры нанёс ёй маральную і матэрыяльную шкоду. Знізіўся прэстыж прафесіі работніка культуры, нездавальняючыя ў большасці сваёй жыллёва-бытавыя ўмовы маладых спецыялістаў. Бедная матэрыяльная база многіх школ. Толькі каля палавіны іх маюць свае памяшканні. У музычных школах не хапае інструментаў. У мастацкіх школах не хапае пэндзляў і фарбаў, у харэаграфічных — балетнага абутку і г. д.

І ўсё ж варта сказаць, што справа гэтая на сумленні многіх людзей. Залежыць яна таксама, хочацца падкрэсліць, і ад адносін мясцовых органаў улады як да кадраў культуры, так і да стану яе матэрыяльнай базы. У тых мясцовасцях, дзе пануе мова ўзаемаразумення, відавочныя вынікі і добрай вытворчай працы, і цікавага адпачынку насельніцтва.

НА ЗДЫМКУ: педагог Салігорскай музычнай школы Вольга ДОЛГУШАВА праводзіць заняткі з вучнямі.

Фота М. АМЕЛЬЧАНКІ.

ПРАФСАЮЗНЫ РУХ

МІЖНАРОДНЫ СЕМІНАР

У Мінску прайшоў міжнародны семінар «Удзел працоўных у кіраванні прадпрыемствам і роля прафсаюзаў», арганізаваны Інстытутам сацыяльна-працоўных даследаванняў Міжнароднай арганізацыі працы. У ім прынялі ўдзел прадстаўнікі прафсаюзаў краін Азіі і Афрыкі.

— Перамены, што адбываюцца ў палітычным, эканамічным і культурным жыцці вашай краіны, выклікаюць вялікую цікавасць ва ўсім свеце, — сказала кіраўнік дэлегацыі Размары Грыў, дырэктар праграм па публікацыі матэрыялаў інстытута. — Мы спадзяваліся, што савецкія калегі падзеляцца з намі сваім багатым вопытам удзелу працоўных у кіраванні. Рады, што не памыліліся.

У час работы семінара яго ўдзельнікі наведалі вядучыя прадпрыемствы сталіцы, пабывалі ў калгасах і саўгасах рэспублікі, прынялі ўдзел у Дні прафсаюзных дзеянняў за мір.

ГРАМАДСКІЯ АКЦЫІ

РЫХТУЕЦЦА ФОРУМ РАБОЧЫХ

Рад працоўных калектываў рэспублікі выступіў з ініцыятывай правесці рабочы з'езд (канферэнцыю). З іх удзелам створаны арганізацыйны камітэт па падрыхтоўцы канферэнцыі прадстаўнікоў працоўных калектываў рэспублікі.

Адбылося першае яго пасяджэнне. Члены аргкамітэта аднадушна выказаліся за скліканне першага рэспубліканскага форуму прадстаўнікоў працоўных калектываў. Разгледжаны арганізацыйныя пытанні. Вырашана, што на канферэнцыю будуць дэлегаваны прадстаўнікі прадпрыемстваў і арганізацый усіх галін народнай гаспадаркі, рабочых складуць максімальную колькасць удзельнікаў. Мяркуецца на ўвазе абмеркаваць на ёй пытанні ўзмацнення ўплыву працоўных калектываў на грамадска-палітычную абстаноўку ў рэспубліцы.

Прынята рашэнне запрасіць на канферэнцыю кіраўнікоў ЦК КПБ, Вярхоўнага Савета і Савета Міністраў БССР, Дзяржплана, Дзяржкампрацы, Дзяржснаба, Мінфіна, Мінгандлю рэспублікі, Белкаапсаюза, Мінлегпрома, Міністэрства ўнутраных спраў БССР, іншых міністэрстваў і ведамстваў.

ТАВАРЫ НАРОДУ

Кухонныя каборы «Надзея» пастаўляе ў гандлёвую сетку рэспублікі Багушэвіцкая мэблевая фабрыка, што ў Сенненскім раёне. Рабочы і абедзенны сталы, разнастайныя шафы, якія складаюць камплект, вабяць пакупнікоў зручнасцю і прыгожым выглядам.
НА ЗДЫМКУ: кухонныя наборы «Надзея» рыхтуюцца да адпраўкі ў гандлёвую сетку.

САДРУЖНАСЦЬ ПІСЬМЕННІКАЎ

СТВОРАНЫ ПЕН-ЦЭНТР

Пен-клуб — міжнародная садружнасць пісьменнікаў існуе амаль семдзесят гадоў. Яго мэта — умацоўваць супрацоўніцтва літаратараў усіх краін, незалежна ад іх палітычных поглядаў. Гэта грамадская арганізацыя добра вядома ва ўсім свеце. Аднак савецкія пісьменнікі па розных прычынах сталі ў баку ад яе работы. І толькі ў пачатку гэтага года яны ўтварылі свой пен-цэнтр, які ўзначаліў Данііл Гранін.

Міжнародны пен-клуб выдзеліў квоту і для нацыянальных пісьменніцкіх арганізацый Савецкага Саюза. Таму ініцыятыўная група літаратараў стварыла свой беларускі пен-цэнтр. Яго прэзідэнтам выбраны Рыгор Барадулін.

ГЕАЛОГІЯ

Нябачнымі ніцямі звязаны гэты невялікі будынак па вуліцы Батанічнай у Мінску з многімі куткамі нашай рэспублікі. У Цэнтральнай лабараторыі Беларускага вытворчага аб'яднання па геолага-разведачным работам («Беларусгеалогія»), якая размяшчаецца тут каля чвэрці стагоддзя, вядуцца даследаванні практычна ўсіх карысных выкапняў, разведаных на тэрыторыі Беларусі. На аналіз, бяруцца не толькі пробы горных парод, але і вод. І няма, відаць, радовішчаў, цяпер вядомых кожнаму, вызначыць якія ў свой час не дапамаглі б супрацоўнікі лабараторыі. Так былі выяўлены рэчыцкая нафта і мікашэвіцкі граніт, калійныя і паваранныя солі, буры вугаль, гаручыя сланцы, фасфарыты, мінеральныя воды. Спецыялісты лічаць, што не выключана нават з'яўленне тэрміна «беларускія алмазы». Каб не памыліцца пры іх апазнанні, метадыст мінералага-петраграфічнай лабараторыі Святлана Туніцкая ездзіла ў Якуцію, каб вывучыць там прыкметы мінерала. Памылкі ў такой справе быць не павінна. І таму ўсё, што трапляе ў Цэнтральную лабараторыю, праходзіць самую скрупулёзную апрацоўку.
НА ЗДЫМКУ: супрацоўнікі лабараторыі інжынер Наталля ПАПОВА, начальнік Цэнтральнай лабараторыі Уладзімір ЛЕВАШОЎ і начальнік хіміка-аналітычнай лабараторыі Фёдар КУДРЭЙКА.

ЗНЕШНЕЭКАНАМІЧНЫЯ СУВЯЗІ

ВЫГАДНЫ ГАНДАЛЬ

Глыбоцкі лясгас набывае ўсё большы аўтарытэт гандлёвага партнёра на міжнародным рынку. Дзесяць працэнтаў ад агульнага аб'ёму ўсёй пускаемай прадукцыі пастаўляецца на экспарт.

Лесаперапрацоўшчыкі ўмеюць улічыць попыт і забяспечыць прапанову. У Югаславію і Фінляндыю адгружаюцца балансы з розных парод драўніны і падтаварнік. Пастаяннымі партнёрамі лясгаса сталі таксама Швецыя і ФРГ. Узамен імпартуюцца высокапрадукцыйнае абсталяванне і машыны замежных фірм — шведскія пілы, грузчыкі драўніны «Хіаб» і іншыя вырабы.

Развіццё міжнародных эканамічных сувязей не перашкаджае павялічваць вытворчасць тавараў для ўнутранага рынку. Толькі дрэваапрацоўчы цэх выпускае каля двух дзесяткаў назваў прадукцыі. Спажыўцу прапаноўваюцца садовыя домікі і зрубы, плінты розныя, плінтусы, іншыя вырабы, якія карыстаюцца нязменным попытам у насельніцтва.

У ГОНАР ПАЭТА

ПУШКІН НА ВІЦЬБЕ

На крутым беразе рэчкі, якая дала імя Віцебску, адкрыты помнік вялікаму рускаму паэту Аляксандру Пушкіну.

Двойчы, адпраўляючыся ў паўднёвую ссылку і па дарозе назад, у родныя пскоўскія мясціны, праязджаў апальны аўтар «абуральных вершаў» праз старажытны горад. Ведаючы і цэнячы гэта, яго жыхары ўжо даўно назвалі імем Пушкіна ціхую набярэжную вулачку, разбілі ўтульны сквер. Тут і стаіць прыгожая скульптура, створаная маладым віцебскім майстрам Іванам Казаком. Нібыта толькі што выйшаў з экіпажа, які надакучыў за доўгую дарогу, уважліва ўглядаецца бронзавы Пушкін у панараму Віцебска, апошняя сустрэча з якім была роўна 165 гадоў назад.

Урачыстасці з нагоды адкрыцця помніка прайшлі паэтычна. Гучалі рамансы на вершы Пушкіна, яго творы на рускай і беларускай мовах.

ПАМЯЦЬ

ПОМНІК ПАТРЫЁТУ

У прыгранічным горадзе Свіслачы адноўлены помнік аднаму з кіраўнікоў паўстання 1863—1864 гадоў у Беларусі, Літве і Польшчы генералу Рамуальду Траўгуту. Яго адкрыццё прымеркавана да 125-й гадавіны з дня пакарання смерцю патрыёта-земляка, імем якога ў гады другой сусветнай вайны была названа адна з дывізій Войска Польскага.

Помнік, узведзены на ахвяраванні насельніцтва, быў устаноўлены ў 1928 годзе. Аднак праз адзінаццаць гадоў яго разбурылі. Захаваўся толькі пяціметровы пастамент з каменя, а скульптура і іншыя дэталі бясследна зніклі.

Група рэстаўратараў, якую ўзначаліў скульптар Аляксандр Анціпін, па захаваных у архівах фатаграфіях аднавіла помнік.

Так праз паўстагоддзя адноўлена памяць пра чалавека, які аддаў жыццё за свабоду працоўнага народа.

З ПРЭС-КАНФЕРЭНЦЫІ

ДЗЕЛАВАЯ РАЗМОВА

На чарговую сустрэчу з журналістамі ў рэспубліканскім прэс-цэнтры сабраліся адказныя работнікі Цэнтральнага Камітэта Кампартыі Беларусі. Размова ішла пра месца і ролю Кампартыі ў сучасных сацыяльна-палітычных перабудовачных працэсах, што адбываюцца ў савецкім грамадстве.

У адным з першых жа выступленняў журналістаў у адрас адказных партыйных работнікаў прагучаў папрок у тым, што яны недастаткова інтэнсіўна і эфектыўна вядуць прапагандысцкую работу ў шырокіх масах, мала выступаюць на розных грамадскіх сходах і мітынгах, не ўсе з іх умеюць кваліфікавана і пераканаўча адстойваць свае погляды ў разнастайных дыскусіях, асабліва з прадстаўнікамі нефармальных аб'яднанняў. Васіль Борыс, загадчык аддзела арганізацыйна-партыйнай работы ЦК КПБ, згадзіўся з заўвагай. У той жа час ён прывёў лічбу: 120 дзён у год супрацоўнікі яго аддзела праводзяць у камандзіроўках па рэспубліцы, а гэта значыць на сустрэчах з радавымі камуністамі, наогул з працоўнымі. Але іншая справа — эфектыўнасць гэтых паездак. Тут сапраўды ёсць яшчэ над чым працаваць. В. Борыс падкрэсліў, што першы сакратар ЦК КПБ Я. Сакалоў таксама прыкладна раз у тыдзень бывае ў працоўных калектывах, выступае перад партработнікамі.

Першы намеснік загадчыка ідэалагічнага аддзела Мікалай Даніловіч у сваю чаргу дадаў, што ў параўнанні з ранейшым зараз у партыйных работнікаў, асабліва кіраўнікоў, узнікла неабходнасць удзяляць больш увагі і сіл аналітычнай рабоце, бо сённяшняе жыццё патрабуе выпрацоўкі не толькі правільнай тактыкі, але і выверанай стратэгіі.

Загадчык дзяржаўна-прававога аддзела Валянцін Сукала заўважыў, што партработнікі прымаюць удзел ва ўсіх санкцыяніраваных мітынгах. А асабіста яму некалькі разоў давялося ўдзельнічаць і ў несанкцыяніраваных. Гэта ж можна сказаць і пра сакратара Мінскага гарадскога камітэта партыі Пятра Краўчанку, некаторых іншых яго калег.

На прэс-канферэнцыі была закранута яшчэ адна вельмі балючая на сёння праблема: адносіны партыйнага кіраўніцтва да забастовак.

Барыс Макейчанка, загадчык сацыяльна-эканамічнага аддзела, сказаў, што забастоўка — гэта крайні сродак. Пакуль усе іншыя спосабы барацьбы не выкарыстаны, да забастоўкі звяртацца недапушчальна. На справе ж атрымліваецца так, што пры аналізе выстаўленых патрабаванняў 90 працэнтаў з іх магло быць вырашана на месцах.

На прэс-канферэнцыі была ўзнята вельмі актуальная праблема перадачы ўлады Саветам. В. Борыс выказаў упэўненасць, што, нягледзячы на ўсю складанасць задачы, Саветы абавязкова атрымаюць усю паўнату ўлады. Гарантыяй гэтаму — першы З'езд Саветаў, які адбыўся ў Маскве летам. Але на месцах справа пакуль рухаецца марудна, бо нашы мясцовыя Саветы знаходзяцца сёння ў вельмі цяжкім стане. Сапраўдныя ж умовы для пераходу ўлады да мясцовых Саветаў складуцца з пераходам тэрыторый на гаспадарчы разлік, калі Саветы атрымаюць значныя матэрыяльныя сродкі.

Нядаўна ў рэспубліканскім друку быў апублікаваны праект новага закона аб выбарах у мясцовыя Саветы Беларусі. Ён выклікаў неадназначную ацэнку ў людзей, асабліва моманты, звязаныя з выбарамі дэпутатаў ад грамадскіх арганізацый, правядзеннем акруговых сходаў, прамым і ўсеагульным выбраннем Старшыні Вярхоўнага Савета рэспублікі. Журналісты пацікавіліся стаўленнем партыйных кіраўнікоў да гэтага праекта.

У сваіх адказах партыйныя работнікі выказвалі розныя думкі, кожны імкнуўся аргументаваць сваю пазіцыю, але з павагай ставячыся да думак іншага. Тон размовы ў прэс-цэнтры быў дзелавы і канструктыўны.

ПЧАЛЯР-АМАТАР

У вёсцы Рачныя Докшыцкага раёна добра ведаюць пенсіянера Міхаіла Працукевіча. Ён мясцовы пчаляр-аматар. Свой прысядзібны ўчастак Міхаіл Іванавіч адвёў пад вуллі. У яго іх шэсць дзесяткаў. І хаця пчалярства — справа крапатлівая, патрабуе пастаяннай увагі, ведаў і працы, займаецца ёю пенсіянер з захапленнем. Мёд прыносіць руплівому гаспадару і немалы даход. У мінулым годзе, напрыклад, пчаляр-аматар прадаў насельніцтву каля 400 кілаграмаў, а сёлета медазбор будзе яшчэ багацейшым.
НА ЗДЫМКУ: пчаляр Міхаіл ПРАЦУКЕВІЧ.

У спякотнае лета жыватворнымі астраўкамі ўпісваецца ў гарадскі пейзаж Мінска блакітная роўнядзь вадаёмаў, каналаў, басейнаў, штучных азёраў, каскадаў фантанаў. Тут можна зняць псіхалагічнае напружанне, стомленасць, адпачыць.

Стварэнне архітэктурна-ландшафтнага комплексу ўсходніх раёнаў Мінска стала магчымым з уводам у дзеянне Вілейска-Мінскай воднай сістэмы і будаўніцтвам паўночна-ўсходняга водна-парквага паўкола горада, якое атрымала назву Сляпянскай воднай сістэмы.

Зараз усходняе водна-зялёнае паўкола Мінска, якое спачатку планавалася для прамысловага водазабеспячэння, стала арганічнай часткай агульнай сістэмы азелянення горада, інструментам для стварэння экалагічна чыстага асяроддзя. Для фарміравання якаснага саставу вады ўздоўж усёй Вілейска-Мінскай воднай сістэмы, уключаючы і Сляпянскую, створана водаахоўная зона, а на саміх вадаёмах для экалагічнай раўнавагі робіцца астравы, засаджаныя чаротам для гнездавання вадаплаўнай птушкі.

НА ЗДЫМКАХ: частка водна-архітэктурнага ансамбля Сляпянскай воднай сістэмы ў раёне мінскага мікрараёна Зялёны Луг; каскады і вадаёмы каля спартыўнага комплексу «Працоўныя рэзервы».

Фота У. ВІТЧАНКІ.

АКТУАЛЬНАЕ Ў ПРЭСЕ

ЧАМУ НЕ ЗАРЭГІСТРАВАНЫ СТАТУТ І ПРАГРАМА БНФ

У ліпені 1989 года ў Прэзідыум Вярхоўнага Савета БССР ад старшыні сойма БНФ Зянона Пазняка паступіла пісьмо з просьбай зарэгістраваць статут і праграму БНФ. Прадстаўленыя дакументы былі перададзены на разгляд Савета Міністраў БССР, Беларускага рэспубліканскага савета прафсаюзаў, праваахоўных органаў рэспублікі і Акадэміі навук БССР. Аналіз выявіў, што [illegible]ія палажэнні, змешчаныя ў дакументах, не ўзгадняюцца з К[illegible]туцыяй БССР і заканадаўствам. З вывадамі згадзіўся Прэзідыум Вярхоўнага Савета БССР і рэкамендаваў прывесці статут і праграму БНФ у адпаведнасць з Канстытуцыяй і заканадаўствам рэспублікі. Аднак ад З. Пазняка паступіла пісьмо, у якім ён ад імя БНФ выказаў нязгоду з заключэннем Прэзідыума Вярхоўнага Савета БССР па прадстаўленых дакументах.

У рэспубліканскай прэсе апублікавана нядаўна [illegible] очэнне. З яго відаць, па якіх палажэннях названых дакумента[illegible] дасягнута згода і чаму.

Прадстаўлены на рэгістрацыю ў Прэзідыум Вярхоўнага Савета БССР статут БНФ—гэта не статут добраахвотнага таварыства або саюза, а па сутнасці статут палітычнай партыі, якая ставіць сваёй мэтай пад прыкрыццём перабудовачных лозунгаў укараніцца ва ўсе органы дзяржаўнай улады, у грамадскія арганізацыі, органы народнага кантролю, працоўныя калектывы і іншыя грамадскія структуры, з тым каб процістаўіць сваю дзейнасць Камуністычнай партыі, па ініцыятыве і пад кіраўніцтвам якой ажыццяўляецца перабудова. У прэамбуле статута дэкларуецца, што «БНФ дзейнічае у рамках Канстытуцыі і Законаў БССР». Але ў наступных палажэннях статута змяшчаецца рад норм, якія не ўзгадняюцца з Канстытуцыяй і дзеючым заканадаўствам.

Дэталёва разгледжаны кампетэнтнымі органамі ўсе палажэнні праграмы БНФ і заўвагі зроблены, бадай, па кожным раздзеле.

У раздзеле «Суверэнітэт», гаворыцца ў Заключэнні, даецца блытанае вызначэнне суверэнітэту Беларусі, як непадзельнага адзінства нацыянальнага, дзяржаўнага і народнага суверэнітэту. Пры гэтым указваецца, што Беларуская ССР — нацыянальная дзяржава. Але гэта палажэнне супярэчыць артыкулу і Канстытуцыі БССР, які прадугледжвае, што БССР ёсць сацыялістычная дзяржава, якая выяўляе волю і інтарэсы працоўных рэспублікі ўсіх нацыянальнасцей.

Выклікае пярэчанне канцэпцыя праграмы аб рэспубліканскім грамадзянстве на аснове цэнзу аседласці пры ўмове паступовага авалодання беларускай мовай. Канстытуцыяй БССР устаноўлена, што грамадзяне іншых саюзных рэспублік карыстаюцца на тэрыторыі БССР аднолькавымі правамі з грамадзянамі БССР.

Не мае пад сабой заканадаўчага абгрунтавання абвяшчэнне праграмай права ўраджэнцаў БССР і іх нашчадкаў свабодна вяртацца на радзіму і атрымліваць грамадзянства. Пры ўстанаўленні парадку прыёму ў грамадзянства вырашэнне гэтага пытання павінна ажыццяўляцца паўнамоцным на гэта органам адносна канкрэтнай асобы, жадаючай уступіць у грамадзянства. Звярнуцца з падобнай заявай можа кожны, але гэта не значыць, што любы, хто звярнуўся, можа атрымаць грамадзянства.

У праграме па нацыянальнаму пытанню звяртае на сябе ўвагу аднабаковая арыентацыя, змяшчэнне акцэнтаў выключна на нацыянальны аспект, ігнараванне інтэрнацыянальнага і інтэграцыі ва ўзаемаадносінах народаў СССР, дзяленне народа на карэнную нацыю і нацыянальныя меншасці. Выклікае пярэчанне і недаацэнка сацыяльных і эканамічных дасягненняў, непарыўна звязаных з інтэграцыяй народнай гаспадаркі на аснове інтэрнацыяналізацыі. Няправільна разглядаць міграцыйныя працэсы як мэтанакіраваную палітыку Савецкай дзяржавы на каланізацыю, паглынанне нацыі, яе асіміляцыю.

Бюро ЦК КПБ зацвердзіла ў кастрычніку 1988 года асноўныя мерапрыемствы па далейшаму развіццю народнай адукацыі ў БССР. У іх змяшчаецца і праграма мерапрыемстваў па развіццю беларуска-рускай двухмоўнасці. У гэтых умовах у праграме БНФ робіцца беспадстаўны вывад «аб антынавуковасці тэзіса аб прагрэсіўнасці і неабходнасці агульнанароднай нацыянальна-рускай двухмоўнасці».

На адзінаццатай сесіі Вярхоўнага Савета БССР утворана камісія па падрыхтоўцы прапаноў аб заканадаўчым урэгуляванні статуса беларускай, рускай і іншых моў, якімі карыстаецца насельніцтва рэспублікі.

ЭТНАГРАФІЧНЫЯ НАТАТКІ ПІСЬМЕННІКА

КАРАНІ

Было гэта на памежжы з Украінай, у вёсачцы з дзіўнай назвай—Калена, дзе прадстаўнікі двух братніх народаў, украінскага і беларускага, сабраліся на традыцыйны Дзень вызвалення.

Пасля нядаўняга спорнага дажджу сонца свяціла ярка. Сосны і бярэзіны, што падыходзілі да вёсачкі, выглядалі па-святочнаму. Трава-мурава, якая слалася з нізоўкі да помніка-стэлы, нагадвала аксамітны кілім. Хаты, што стаялі амаль упрытык да паляны-плошчы, на якой меліся адбыцца ўрачыстасці, цікаўна пазіралі на свет вокнамі: маўляў, як тут будзе ўсё тое — як летась, пазалетась?.. А па шасейцы, што пралягала побач, няспынна ішлі аўтобусы, грузавікі, легкавушкі. Ішлі адтуль, з Любяшоўскага раёна Украіны, ішлі і адсюль, з Іванаўскага раёна Беларусі. Насупраць паляны спыняліся, і тады чулася:

— Здаровэнькы булы!

— Добры дзень!..

У цэнтры паляны, пры эстрадзе, змайстраванай на хуткую руку са свежых сасновых дошак, адбывалася кароткая афіцыйная частка. Колькі слоў пра мінулыя падзеі, што памятаюць людзі на гэтай зямлі. Колькі выступленняў ветэранаў вайны, былых партызанаў. Колькі віншаванняў ад самых маленькіх грамадзян Украіны і Беларусі — дзяцей. І вось ужо з эстрады «прамаўляюць» слова спевакі, танцоры, дэкламатары. Свята!

Людзі вітаюць адзін аднаго, жадаюць поспехаў у жыцці, працы. Жарты, смех чуюцца то там, то тут. На паляне робіцца гаманліва. У той гамане і пазнаёміўся з ім, Уладзімірам Балюком, старшынёй калгаса «40 год Кастрычніка». Высокі, чарнявы, увесь нейкі ўнутрана падцягнуты, смелы ў сваіх меркаваннях, ён выклікаў давер і павагу. Мы хадзілі краечкам паляны-плошчы, аглядалі выставу твораў народных умельцаў, арганізаваную з нагоды свята, і радаваліся: не загінула спрадвечнае, не заглухла ў крутаверці веку — жыве, б'е крыніцаю!.. Карціны самадзейных мастакоў, выкананыя ў алеі, акварэлі, пры дапамозе разца па дрэву, уражвалі сваёй адметнасцю. Каляровыя пасягі дзівосных малюнкаў настольніцы, ручнікі з арнаментам па кантах здзіўлялі арыгінальнасцю. Начынне вясковага ўжытку — дзежачкі, цабэркі, маслабойкі, сальніцы, лыжкі ды конаўкі цешылі вока дакладнасцю форм. І вось — на табе! Пры камлі старое сасны сядзіць на пышнай траве дзядок і...пляце лапці. Рухі дакладныя, вывераныя. Стужка лыка то ўзлятае ў паветра, то зноў губляецца ў пераплеценні такіх жа стужак. дзядок нават і не пазірае на людзей, што сабраліся паблізу, дзівуючыся ягонаму ўмельству, і як бы забаўляецца з тым лыкам. Нарэшце з капылоў здымае навюткі абутак, прапануе:

— Налятай!

Ніхто не налятае. Пажылыя — пляцьма пацескаюць, маладыя — пасмейваюцца. А дзядок не сунімаецца:

— Носкія лапаткі! Було, пар дзесяць за плечы закінэш, то і да самой Варшавы дойдэш...

Пасля гэтых слоў і пажылыя, і маладыя ўсяго што робяць — рагочуць.

На другім краі паляны не менш цікава. Там кірмаш! І чаго толькі няма на ім! Быццам гандляры ўсяго свету з'ехаліся, каб пахваліцца сваім таварам. Але цяперашняга селяніна не вельмі правядзеш. Дзядзькі, цёткі, маладзіцы аглядаюць прывезенае прыдзірліва, мацаюць-перамацваюць кожную рэч і часцей за ўсё толькі цмокаюць:

— Не тое. Хацелася б...

А чаго хочацца ім, то, відаць, і самі не ведаюць. І, пастаяўшы яшчэ трошкі ля гандлёвага фургона, пераходзяць да суседняга: мо ўсё ж надарыцца набыць які «дэфіцыт»?..

А што там, узбоч дарогі? Чаго ж гэта адтуль даносіцца такі рогат? Азіраюся, шукаючы вачыма Балюка, але не знаходжу, і тады адзін прашыльваюся скрозь натоўп. Праз хвіліну спыняюся. Божухна! Гэта ж ідзе незвычайная латарэя! Жадаючыя могуць усяго за рублёўку адвесці душу. Вунь і выйгрышы — курыца, гусак, певень, каза, парасяты, авечка-ярачка, падсвінак, баранчык і нават цялушка-пярэзімак. Усё гэта ці ў кашах, ці ў скрынях, ці стрыножанае ляжыць у кузаве грузавіка, ці стаіць, прывязанае да загарадкі. А вакол — мітусня, смех, парады, пажаданні, расчараваныя ўздыхі. Мажная кабета цiснецца насустрач, скардзіцца:

— Хацелася цялушачку, а выйграла гусачку...

Малады хлопец, трымаючы пад пахаю пеўня, плюецца, удаючы раззлаванага:

— І нашто мне еты будзільнік! І так падымаюся рана.

І перадае свой выйгрыш вастраносенькай бабульцы. Вядома, замахала рукамі, але, бачачы, што не адбіцца ад хлопца-малойца, прыняла пеўня. А чырвоны ў сінія крапіны прыгажун быццам ўзрадаваўся, выцягнуў шыю, страсянуў грабяністаю галавою і кукарэкнуў — звонка, задзірыста. Ажно яго нядаўні гаспадар усміхнуўся. Падалося, са шкадаваннем.

А латарэя працягваецца, розыгрыш ідзе ваўсю, распальваецца азарт у людскіх сэрцах. Чорт падбіў і мяне паспытаць шчасця. Але праз хвіліну ахалонаў: тое шчасце трапіла не ў мае рукі, а ў рукі вусатага дзецюка, што ўвесь час таптаўся побач.

— О цэ пошанцувало то пошанцувало!— хваліўся ён, прымаючы бялюткага, як гурбачка снегу, баранчыка.

І тут пачулася басавітае:

— Дарогу мне, дарогу! За рублёўку вяду кароўку!..

Гэта мажны, у саламяным капелюшы паляшук выводзіў з натоўпу цялушку-пярэзімка.

За цялушкай з латарэйнай пляцоўкі неўзабаве вывелі ўсіх ярачак, паразбіралі ўсіх гусак, вынеслі ўсіх парасят. І тады раптам аднекуль зверху сыпануў гарохам залівісты буслінь клёкат. Гэта на суседняй хаце, у чорным гняздзе, ажно заходзілася ад радасці пара буслоў. Яны па чарзе закідваюць на спіны чырвоныя дзюбы і клякочуць, клякочуць...

Падышла са сваёй украінскай каляжанкай Марыя Гарупа, тутэйшы райкомаўскі сакратар. Абедзве загарэлыя, без цэню афіцыйнасці, усмешлівыя.

— Як пачуваецца на зямлі нашай? — весела кінула Гарупа і прапанавала: — А давайма сходзім на Украіну!..

Да Украіны метраў дзвесце, не болей. Пакуль ішлі, Марыя Пятроўна казала:

— Тут, у вёсцы Калена, падчас акупацыі падпольны сельсавет быў. Народы нашы разам змагаліся з фашыстамі, разам адольвалі пасляваенные ліхалецце, а цяпер вось разам і святкуем.

Яраслаў ПАРХУТА

(Працяг будзе).

СТАРОНКІ МІНУЛАГА

ПРАЦА І БЫТ РАБОЧЫХ 100 ГАДОЎ НАЗАД

Савецкая Беларусь, народжаная 1 студзеня 1919 года, крочыць сёння ўжо ў сваё восьмае дзесяцігоддзе. Шмат падзей адбылося за гэты час, карэнным чынам змяніліся ўмовы працы і жыцця як у горадзе, так і на вёсцы, хаця і сёння яшчэ ёсць шмат нявырашаных праблем па паляпшэнню сацыяльна-культурнай сферы. На сучасным этапе развіцця савецкага грамадства значная ўвага ўдзяляецца пытанням гуманізацыі працы, арганізацыі і культуры вытворчасці, паляпшэнню аховы здароўя працоўных.

Якія ж умовы працы і быту рабочых існавалі ў Паўночна-Заходнім краі Расіі 80-100 гадоў назад, у эпоху развітога капіталізму? Перагорнем лісты архіўных дакументаў, статыстычных матэрыялаў, старонкі прац дарэвалюцыйных і савецкіх вучоных-гісторыкаў і зазірнём у не такое ўжо далёкае мінулае беларускага народа.

Па даных усерасійскага перапісу насельніцтва 1897 года, у гарадах заходніх губерній пражывала 10 працэнтаў усіх жыхароў. Нацыянальны склад гараджан быў даволі стракаты: беларусы, яўрэі, палякі, рускія, татары і іншыя. Разам з тым значны працэнт гарадскога насельніцтва складаў карэнны этнас — беларусы. Згодна падлікам М. Біча на падставе матэрыялаў гэтага перапісу, колькасць гараджан-беларусаў у цэлым дасягала 14,5 працэнта, у тым ліку па Магілёўскай губерні — 30, па Віцебскай — 13,3, па Мінскай — 11,8, па Гродзенскай — 9,6, па Віленскай — 7,6 працэнта. Тым не менш беларусы займалі вядучае становішча сярод рабочых буйной (цэнзавай) прамысловасці, якая ахоплівала да пачатку XX стагоддзя каля паловы ўсяго рабочага класа Беларусі. Колькасць беларусаў сярод прамысловага пралетарыяту складала 22,4 працэнта. Аднак у канцы мінулага — пачатку цяперашняга стагоддзяў ішоў значны прырост гараджан за кошт прытоку з вёсак збяднелага сялянства, якое папаўняла рады пралетарыяту. Напрыклад, у 1911 — 1913 гадах у Мінску выхадцы з сялян складалі каля 40 працэнтаў рабочых Вакзальнага, Кашарскага заводаў, звыш 70 працэнтаў рабочых Шпалернай фабрыкі. У 1916 годзе 89,9 працэнта рабочых гомельскіх чыгуначных майстэрняў былі беларускай нацыянальнасці. Нямала беларусаў было занята і ў дробнай прамысловасці.

Адным з важных паказчыкаў умоў працы і быту на вытворчасці з'яўляецца працягласць рабочага дня і рабочага тыдня. Да канца XIX стагоддзя ў Расіі, у тым ліку і на Беларусі, не было выдадзена заканадаўчых актаў аб працягласці рабочага дня, якая цалкам залежала ад уладальніка прадпрыемства, майстэрні, крамы. Рабочыя працавалі па 12-14 гадзін, а бывала што і болей. Шырока ўжывалася танная жаночая і дзіцячая праца. Часцяком рабочы дзень жанчын, падлеткаў (ад 15 да 17 гадоў) і малалетніх дзяцей (12-15 гадоў) па працягласці быў такім жа, як і ў дарослых мужчын. Асабліва шырока бытавала жаночая і дзіцячая праца на тэкстыльных, шкляных, запалкавых, тытунёвых, харчовых прадпрыемствах. Пастанова аб 8-гадзінным рабочым дні для дзяцей амаль нідзе і ніколі фактычна не выконвалася. Карэспандэнт «Витебских губернских ведомостей» з абурэннем пісаў пра існаванне «10 — 11-гадзіннага рабочага дня для малалетняга... у атмасферы пылу або шкодных пары і газаў...». На Віцебскай ільнопрадзільнай фабрыцы «Дзвіна» 70 працэнтаў усіх рабочых складалі жанчыны і падлеткі. Пры рабочым дні 11 з паловай гадзін яны атрымлівалі зарплату ўдвая меншую за мужчын. У чэрвені 1882 года быў выдадзены закон аб забароне ўжывання на фабрыках і заводах працы дзяцей да 12 гадоў і ўвядзенні для дзяцей 12 — 15-гадовага ўзросту 8-гадзіннага рабочага дня. Аднак на практыцы гэта палажэнне парушалася. Упершыню працягласць рабочага дня абмяжоўвалася законам 1897 года да 11,5 гадзіны, а ў суботу і напярэдадні свят — 10 гадзін. У нядзелю быў выхадны. Аднак чаргозага адпачынку працаўнікам не давалася, а жанчыны нават не мелі адпачынку па цяжарнасці. Ленін пісаў у 1913 годзе, што «сістэма водпускаў у Расіі зусім яшчэ слаба развіта,.. водпускі для рабочых нават у прамысловасці такой перадавой краіны, як Германія, даюцца да агіднасці мала». Шырока практыкаваліся звышурочныя работы. У Кіеўскай фабрычнай акрузе, куды ўваходзілі Мінская і Магілёўская губерні, у 90-я гады XIX стагоддзя звышурочныя работы выконвалі больш за палову ўсіх прамысловых рабочых. Занадта доўгі рабочы дзень прыводзіў да стомленасці, да заўчаснага зношвання арганізма людзей. Асабліва цяжкія ўмовы працы былі на дробных прадпрыемствах, у майстэрнях і да т. п. У скарзе мінскаму губернатару рабочыя пісалі: «У маленькіх майстэрнях мы пра[illegible]ем па 16 — 17 гадзін у сутк[illegible] 7 раніцы да гадзіны ночы, [illegible]едаем і вячэраем за працай. У выніку такой празмернай працягласці работы ў нас не застаецца часу ні на адпачынак, ні на сон, які працягваецца толькі 5 гадзін, ні на клопаты [illegible]дзенні і кватэры».

У час рэвалюцыі 1905 — 1907 гадоў капіталісты былі вымушаны задаволіць шэраг патрабаванняў працоўных аб паляпшэнні ўмоў працы, скарачэнні рабочага дня да 8—9 гадзін. Аднак у гады рэакцыі гэтыя ўступкі былі адабраны. Гаротнае становішча працоўных было настолькі відавочным, што гэтага не магла не заўважыць нават адміністрацыя. Дырэктар Добрушскай папяровай фабрыкі ў справаздачы за 1905 год пісаў: «Застаючыся па 12 гадзін у суткі ў сценах фабрыкі, працуючы да таго ж палавіну года ў начны час, рабочы... не можа вылучацца моцным целаскладам і прэтэндаваць на даўгалецце. Пераходзячы кожны дзень з адной змены ў іншую, яму даводзіцца каля 50 разоў у год працаваць па 18 гадзін у суткі». К. Пажытнаў у кнізе «Становішча рабочага класа ў Расіі», выданай у 1908 годзе, адзначаў, што ў Віленскай фабрычнай акрузе, куды ўваходзілі Віленская, Гродзенская, Віцебская губерні, на броварах у канцы XIX стагоддзя існаваў найбольш працяглы рабочы дзень: ён пачынаўся ў 2 гадзіны ночы і цягнуўся з перапынкам да 6-8 гадзін вечара.

Жылі пралетарыі часцяком на фабрычна-заводскіх кватэрах, якія даваліся быццам бясплатна, але фактычна за кошт зніжэння велічыні заработку. Сямейныя звычайна наймалі жыллё (камору, кут, ложак). Пра тое, што сабой уяўлялі заводскія казармы, сведчыць паведамленне фабрычнага інспектара Віленскай акругі за 1903 год: «Колькі-небудзь задавальняючыя казармы амаль не сустракаюцца: яны звычайна страшэнна перапоўнены, брудныя, з голымі нарамі, без усякіх бытавых зручнасцей, частка рабочых спала на падлозе, іншы раз у гэтым жа памяшканні размяшчаліся і сем'і з дзецьмі». Антысанітарыя, галеча панавалі ў такім жыллі. У архіўных дакументах ёсць нямала звестак і аб тым, што месцам начлега нярэдка служылі вытворчыя памяшканні, дзе ў якасці ложка выкарыстоўваліся сталы, лаўкі і да т. п.

За доўгі рабочы дзень пралетарыі атрымлівалі даволі нізкую заработную плату, якая не забяспечвала пражытачны мінімум. Узровень зарплаты на Беларусі быў ніжэйшы, чым у сярэднім па Расіі. У 1904 годзе сярэдні гадавы заработак аднаго рабочага ў Віцебскай губерні складаў 128 рублёў, у Віленскай — 189, Смаленскай — 141, Маскоўскай — 202, Пецярбургскай — 302 рублі. Жаночая і дзіцячая праца аплачвалася значна ніжэй за мужчынскую за аднолькавы рабочы дзень. У пачатку XX стагоддзя на запалкавай фабрыцы «Везувій» жанчыны атрымлівалі 35—40 капеек у дзень, мужчыны — ад 75 капеек да 1 рубля, на Мінскай тытунёвай фабрыцы сярэдняя тыднёвая зарплата жанчын была амаль у 3 разы меншай, чым у мужчын. Нават на перадавым для таго часу прадпрыемстве — віцебскай ільнопрадзільнай фабрыцы «Дзвіна» Руска-бельгійскага акцыянернага таварыства ў 1904 годзе палавіна рабочых мела 25—35 капеек у дзень, гэта значыць 74—104 рублі ў год, хаця бюджэт халастога рабочага патрабаваў 120 рублёў у год.

Рамесныя прафесіі былі самымі нізкааплатнымі. Памер намінальнага заработку ўрэзваўся пад рознымі падставамі, асабліва праз сістэму штрафаў. Па закону 3 чэрвеня 1886 года велічыня штрафу магла даходзіць да трэцяй часткі месячнай зарплаты. Штрафавалі не толькі за спазненне на работу, але і за «дзёрзкасць і непаслухмянасць». Дзяцей таксама не абмінаў гэты лёс. На фабрыцы «Дзвіна», напрыклад, за 2 гады было аштрафавана 5 230 рабочых. У 1906 годзе колькасць аштрафаваных на прадпрыемствах Беларусі даходзіла да 10 тысяч чалавек, а ў 1914-м — удвая больш.

Бытавыя ўмовы працоўных значна пагаршаліся з-за нерэгулярнай выдачы зарплаты, да таго ж гаспадары прымушалі іх браць прадукты ў фабрычных крамах па больш высокай цане, чым у гарадскіх. Арганізацыя харчавання на вытворчасці была нездавальняючай. Да пачатку XX стагоддзя сталовых не было нават на буйных фабрыках і заводах. Пераважная большасць рабочых ежу бралі з сабой з дому. З гарачымі стравамі абедалі галоўным чынам сямейныя рабочыя на сваіх кватэрах, іншы раз і адзінокія харчаваліся ў гаспадынь.

У майстэрнях рамеснікаў і на дробных прадпрыемствах бытавалі «гаспадарскія харчы». Якасць і каларыйнасць ежы былі невысокімі. Спецыяльныя памяшканні для прыняцця ежы адсутнічалі, і працаўнікі карміліся на рабочых месцах, на брудных сталах і станках. У архіўным дакуменце канца XIX стагоддзя паведамлялася: «Уладальнікі амаль не цікавяцца бытам рабочых. На фабрыках і заводах няма ніякай упарадкаванасці для рабочага люду: няма ні сталовак, ні бібліятэк-чытальняў, ні кас узаемадапамогі». Сталовыя былі адкрыты толькі ў пачатку гэтага стагоддзя на шэрагу прадпрыемстваў, але якасць ежы там не адпавядала высокім цэнам.

У пагоні за прыбыткам капіталісты ўзмацнялі эксплуатацыю працоўных, аднак не праяўлялі належнага клопату пра стан іх здароўя і стварэнне спрыяльных вытворчых умоў. Памяшканні большасці фабрык і рамесных майстэрняў былі цеснымі, шумнымі, сырымі, пыльнымі, з дрэннай вентыляцыяй, тэхніка бяспекі адсутнічала. Інспектар Віленскай фабрычнай акругі з агледжаных у 1885 годзе 271 прадпрыемстваў назваў толькі 5—10, якія больш-менш задавальнялі ў санітарных адносінах. Праз 20 гадоў фактычна нічога не змянілася. Карэспандэнт віцебскай губернскай газеты пісаў, што за невялікім выключэннем не існуе прамысловых прадпрыемстваў з нармальнымі ўмовамі працы: «Адсутнасць усякай рацыянальнай вентыляцыі, пыл або шкодныя выпарэнні, холад, цесната — вось амаль агульныя, усе разам або паасобку, прыкметы... уладкавання і ўтрымання нашых фабрык і майстэрняў». Асабліва дрэннымі былі санітарна-гігіенічныя ўмовы на льнопрадзільных, папяровых, тытунёвых, шкляных, запалкавых, гарбарных прадпрыемствах. Таму не дзіўным было распаўсюджанне прафесійных захворванняў: сухоты, пнеўманія, бранхіт, рэўматызм, хваробы вачэй. Аднак медыцынская дапамога на вытворчасці была наладжана вельмі кепска. Напрыклад, у 1897 годзе з 609 фабрык і заводаў у Мінскай і Магілёўскай губернях урачэбная дапамога аказвалася толькі на 34. У фабрычных бальніцах Гродзенскай, Мінскай і Магілёўскай губерняў налічвалася ўсяго 32 [illegible]жкі. У пачатку XX стагодд[illegible] [illegible]ват на самай буйной (900 [illegible]авек) на Віцебшчыне фабрыцы «Дзвіна» не было стацыянарнай бальніцы, існаваў толькі амбулаторны пункт з фельчарам, куды зрэдку прыязджалі ўрачы. Хворых ці траўмі[illegible]ваных звычайна адпраўлял[illegible] [illegible]арадскія бальніцы, дзе амал[illegible] ніколі не было свабодных ложкаў, або адразу на кватэры. Пры гэтым належала выдача бясплатных лекаў, але яны не заўсёды былі ў наяўнасці. У Мінску для абслугоўвання 1,5 тысячы рабочых 46 фабрык і заводаў дзейнічалі ўсяго 2 амбулаторыі, у Барысаве ў 1911 годзе фельчарскія пункты існавалі толькі на 7 прадпрыемствах.

2 чэрвеня 1903 года царскі ўрад выдаў закон аб аказанні дапамогі рабочым, якія пацярпелі ад няшчасных выпадкаў. Выплата дапамогі ажыццяўлялася з штрафнога фонду, гэта значыць, за кошт саміх рабочых. Закон 1912 года аб страхаванні рабочых ад няшчасных выпадкаў меў на ўвазе выплату пенсій са сродкаў бальнічных кас, у фонд якіх адлічвалася штомесячна ад 2 да 4 працэнтаў зарплаты. Жанчыны атрымлівалі дапамогу па цяжарнасці на працягу аднаго месяца да родаў у памеры ад паловы да дзвюх трэціх заработку. Падобныя паўмеры няэначна паляпшалі ўмовы вытворчага быту пралетарыяту.

З першых дзён пасля перамогі Кастрычніцкай рэвалюцыі Савецкі ўрад на чале з У. І. Леніным пачаў ажыццяўляць мерапрыемствы па ліквідацыі эксплуатацыі і паляпшэнні ўмоў працы і быту народных мас. 11 лістапада 1917 года было аб'яўлена пра ўвядзенне паўсюдна 8-гадзіннага рабочага дня. У студзені 1919-га быў створаны Камісарыят працы БССР, адной з галоўных функцый якога з'яўлялася ахова працы. У. І. Ленін пісаў у 1919 годзе: «У гэты момант, калі краіна разбурана, наша галоўная, асноўная задача — адстаяць жыццё рабочага, выратаваць рабочага... Калі мы выратуем яго за гэтыя некалькі гадоў, мы выратуем краіну, грамадства і сацыялізм».

Ніна БУРАКОЎСКАЯ,
кандыдат гістарычных навук.

ПІШУЦЬ ЗЕМЛЯКІ

І ДЛЯ МЯНЕ ЗВІНЕЎ ЗВАНОК

Паважаныя супрацоўнікі рэдакцыі і Беларускага таварыства «Радзіма»!

Магчыма, вы мяне не помніце, бо, я ведаю, у вас кожны год бывае многа гасцей з-за мяжы. А з часу майго прыезду да вас прайшло ўжо тры гады. Я і раней некалькі разоў збіралася напісаць вам, ды нібыта не было пра што.

Надыходзіць верасень. А гэты месяц аднойчы прынёс мне шчасце. Вось тут я і вырашыла напісаць вам. Спадзяюся, што вы ўсе добра правялі летнія адпачынкі і зноў пачалі працаваць. 1 верасня па ўсёй краіне звініць званок на першы ўрок для школьнікаў і студэнтаў. У дзяцінстве мы з радасцю чакалі яго. Гэтую радасць і шчасце мне давялося зноў адчуць у горадзе Мінску ў 1986 годзе на курсах павышэння кваліфікацыі кіраўнікоў музычных, харавых і танцавальных калектываў, якія арганізавала для суайчыннікаў Беларускае таварыства «Радзіма».

Тады нібыта гады дзяцінства вярнуліся. Цікава было пабываць у школах, сядзець за партай самой, слухаць настаўнікаў. Акрамя заняткаў, у нас была вялікая і цікавая культурная праграма. Мы многа разоў наведвалі музеі, тэатры, канцэрты. З таго часу горад Мінск стаў для мяне больш зразумелым і родным.

Нядаўна артыкул у адной газеце нібыта напомніў мне пра ваш горад. Я ўявіла сабе Мінск, успомніла музей Вялікай Айчыннай вайны, дзе турысты ясна бачаць, які выгляд меў горад пасля вызвалення — дамы разбураны дашчэнту, роўнае поле, засыпанае камянямі. Нялёгка было адбудаваць горад. А цяпер вось там на шырокіх бульварах, паміж прыгожымі дамамі палымнеюць ружы. Няхай заўсёды радуе людзей цудоўны горад Мінск. Так, вельмі памятныя для мяне вясёлыя вераснёўскія дні 1986 года. Помніцца і сумныя мінуты, калі развіталіся з таварышамі па вучобе і паязды везлі нас у розных напрамках, усё далей ад Беларусі. Такія паездкі непаўторныя. З таго часу атрымліваю вашу газету «Голас Радзімы». Яна вельмі дапамагае не адчуваць сябе адарванай ад родных мясцін, нібыта і я недзе побач з вамі. Дзякуй вам за газету.

Жадаю вам усяго добрага, здароўя, поспехаў у працы і творчасці. Калі можаце, пішыце і мне, як вы там жывяце, які горад Мінск сёння.

Наталля УЧАРАШНЯЯ.
Галандыя.

ДОКТОР КАШПИРОВСКИЙ: СЕНСАЦИИ И РЕАЛЬНОСТЬ

ЛЕЧЕБНЫЕ СЕАНСЫ

Сегодня на лечебных сеансах Анатолия Кашпировского в Киеве и Москве выздоравливают сотни людей, а чтобы постараться помочь миллионам страждущих, он предлагает обратиться к телевизионной психотерапии: на поступающие персональные обращения доктор ответить просто физически не способен.

Еще год назад на страницах советской и зарубежной прессы появилось сообщение: «Впервые в мировой практике проведено обезболивание операции на расстоянии...»

— Глаза закрыты, но я не сплю, слышу его голос: вам весело, вы смеетесь... Сижу и думаю: боже, какая нестерпимая боль в ногах, скорее бы эта пытка закончилась. Больше я никогда не приду сюда, к этому Кашпировскому, никогда! И только врач досчитал до десяти, я вскочила, не помня себя, с места,.. и эта легкость сохраняется по сей день.

Молодая учительница из Москвы Лена Каплина — счастлива. Несколько лет она страдала тяжелой формой варикозного расширения вен, а после рождения ребенка почти не ходила... На сеанс к врачу-психотерапевту Анатолию Кашпировскому ее привел муж. На следующий сеанс Лена пришла сама.

Нина Чепланова на лечебных сеансах сидела неподвижно и никакого явного влияния врача на себе не ощущала, но вот ее глаз, которым она не видела 45 лет! — прозрел.

Москвичка Елена Рябцева перенесла три инфаркта-миокарда. После посещения сеансов Кашпировского сделала электрокардиограмму: на сердце не оказалось рубцов. Оно было совершенно здорово.

Перечень заболеваний, которые у пациентов прошли, можно продолжать долго... Люди буквально боготворят доктора. И понятно почему. Представьте себе: вы спокойно сидите в кресле два — два с половиной часа, наслаждаетесь общением и тихой музыкой, а скажем, через неделю, придя на прием к врачу, обнаруживаете, что давление нормальное, и псориаз куда-то исчез, что вы очень похудели, а кожа осталась упругой, что вы — здоровы и бодры.

Лечебные сеансы доктора Кашпировского проходят на первый взгляд неожиданно просто. Он выходит на сцену просторного зала, берет в руки микрофон и начинает беседу с пришедшими. Он не считает их больными, для него они пациенты. Врач никогда не спрашивает диагноз у пациентов.

«283 килограмма — таков был вес моей киевской пациентки. За девять месяцев женщина похудела на 165 килограммов. Это, конечно, «мой» рекорд. Но очень много таких, кто потерял в весе после сеансов 60, 70, 80 килограммов», — говорит Кашпировский.

— Почти 30 лет я — практикующий врач. У нас огромная группа населения, по сути, без психопрофилактической помощи. Вот почему я стал проводить коллективные сеансы. Люди стремились попасть на них, и я не отказывал никому, работал, помогал чем мог. Сам, как врач, учился у своих пациентов, совершенствовался... В конце концов пришел к выводу, что именно при таких массовых сеансах, когда человек чувствует себя непринужденно, происходит отключение сознания, начинает работать подсознание. Оно в саморегуляции организма играет большую роль. Ведь психическая, душевная жизнь человека складывается из сознательного и бессознательного. Тут нельзя проследить, объяснить процесс. Интуиция, подсознание входит в наше сознание уже в виде готового суждения. В моем случае — установки на выздоровление. Команды идут из мозга. И в момент психологического воздействия в организме человека начинают пробуждаться внутренние лекарства, которые в обычном состоянии никак о себе не заявляют. Где? В виде чего появляются эти вещества в организме? Пока не ясно. Ясно, что наш мозг — сложнейшая моделирующая установка. Биологический компьютер, где, как в банке данных, хранится информация о состоянии здоровья всего организма. И в момент психологического воздействия, в момент отключения сознания, наступает расслабление и мозг начинает работать в направлении больных участков.

— Каждый ли пациент выздоравливает на ваших сеансах?

— Нет, не каждый. У иных людей и после первого и второго сеансов может не быть видимых улучшений. Значит, не хватает в их организме какого-то важного элемента, может быть, меди, железа... Человеческий организм — сложнейшая система. Моя же задача, используя различные психотерапевтические методы, свой опыт и интуицию, настроить организм так, чтобы он заработал на собственное излечение, самоотрегулировался.

На психотерапевтических сеансах доктора Кашпировского у людей нормализуется давление, они теряют в весе — восстанавливается правильный обмен веществ в организме, рассасывается келлоидная ткань, исчезает гирсутизм (рост волос на лице, открытых участках кожи, доставляющий беспокойство женщинам).

Кашпировский — психотерапевт от бога, он — практик. Он считает, что нужны исследования, которые бы помогли найти химическую формулу вещества, образующегося в организме и благотворно действующего на больные участки. И вот представьте себе, что в недалеком будущем из этих веществ, на основании этого открытия, можно будет приготавливать лекарства: сыворотку или мазь...

А сегодня Анатолию Кашпировскому нужны единомышленники, нужны исследования, нужна лаборатория.

Член-корреспондент АН СССР Георгий Иоселиани:

— Кашпировский — талантливый человек и врач. Признаюсь, сначала по отношению и к нему, и к его методу был настроен весьма скептически. Но вот весной этого года Министерство здравоохранения Грузии предложило нашему институту — экспериментальной и клинической хирургии — проверить научный эксперимент, предложенный Кашпировским. Повторяю, к этой затее отнесся с недоверием. Но когда в Тбилиси, в клинику, приехали две его пациентки — Леся Юршова и Ольга Игнатова, — я увидел, что это очень сложные больные. Леся перенесла четыре полостные операции, у нее были две клинические смерти. Никакого наркоза она не воспринимала, так что свои надежды на предстоящую операцию связывала только с доктором Кашпировским. Оценив всю сложность ситуации, я сам встал к операционному столу.

Это была невероятная, фантастическая ночь! (Телемост по обезболиванию операций начался поздней ночью и закончился ранним утром). Думаю, что я стал участником необычайно яркого, еще не объяснимого явления в медицинской практике и науке. Такого, по-моему, не было еще нигде в мире. Необходимо это уникальное явление исследовать. Это — наш приоритет.

В ряде таких случаев обезболивание «по Кашпировскому» незаменимо.

Во время операций Леся и Оля были в сознании. Загадка. А после операции им не понадобились обезболивающие таблетки. У них исправно работал кишечник. Обезболивающие лекарства не понадобились ни в первый, ни во второй день... Загадка... У меня нет сомнений, что наша медицина стоит на пороге очень важного открытия.

Но в научных кругах все еще нет единодушия. Тем не менее пять телесеансов по украинскому телевидению дали возможность исцелиться или почувствовать улучшение состояния здоровья сотням людей. На телевидение пришло 60 тысяч писем, в которых люди благодарят доктора, просят не бросать сеансов...

Пока в медицинских кругах идут дебаты, Кашпировский работает: и в Москве дает лечебные сеансы сотням людей. А сколько людей не могут попасть к Кашпировскому, просто выйти из дома!.. Давайте надеяться, что скоро можно будет включить телевизор, и на голубом экране появится доктор Кашпировский. Он скажет: «Здравствуйте! Садитесь поудобнее. Начинаем лечение...»

Инта АНТОНОВА.

Эти женщины — ветераны Великой Отечественной войны. Они участвовали в освобождении Белоруссии. Галина ЗАПОЛЬСКАЯ всю войну была связисткой в 1-й воздушной армии. Прасковья КНИШ — бывшая партизанка, начальник санслужбы партизанского отряда. Мария МОРОЗОВА — снайпер. Женщины рады таким встречам, на которых обязательно вспоминают о былом, о пережитом.

Фото П. ЗАХАРЕНКО.

КАКОЙ БУДЕТ ПЛАЗМЕННО-ФИЗИЧЕСКАЯ ЛАБОРАТОРИЯ НА ОРБИТЕ!

МЕЖДУНАРОДНЫЙ ПРОЕКТ «АКТИВНЫЙ-ИНТЕРКОСМОС»

В конце сентября выводятся на орбиту спутник и субспутник по проекту «Активный-Интеркосмос», в осуществлении которого участвуют СССР, Болгария, Венгрия, ГДР, Польша, Румыния и Чехословакия. Будут задействованы наземные станции слежения Бразилии, Новой Зеландии, США, Японии, Финляндии. О целях проекта его руководители рассказали на пресс-конференции в Институте космических исследований.

Как известно, до последнего времени в космической физике использовались только пассивные методы исследований, суть которых в измерении параметров естественных явлений и соответствующем их физическом объяснении. Но при этом фиксируются только результаты. Причины, обусловившие тот или иной процесс, его развитие остаются за кадром. Помочь исследователям могут только активные или управляемые эксперименты.

Методы и средства воздействия на космическую среду различны: пучки ускоренных частиц, искусственная плазма и др. Средством активной диагностики ионосферы и магнитосферы Земли могут быть и особонизкочастотные волны (ОНЧ-излучение). До последнего времени для их возбуждения в магнитосфере использовались мощные наземные передатчики. Однако значительная часть их энергии теряется из-за рассеяния в атмосфере и нижней ионосфере. Этого можно избежать, если излучатель разместить на борту искусственного спутника Земли. Расчеты показывают: космический излучатель в несколько киловатт позволяет получить более мощную электромагнитную ОНЧ-волну в магнитосфере, чем наземный в тысячу киловатт. Это и учли участники проекта «Активный-Интеркосмос».

В конце сентября на орбиту одновременно выводятся два аппарата с высотой апогея 2 500 километров, перигея — 500 километров. Первый — основной спутник «АУОС-3» с воздействующими приборами — магнитным инжектором ОНЧ-излучения (номинальная частота — 9 600 Гц; мощность, подводимая к антенне, — около 5 кВт) и электрическим излучателем (20—30 Вт). Мощность последнего достаточна для исследования на небольших расстояниях. Спутник также оснащен диагностической аппаратурой. Ее имеет и зонд-субспутник С2-АК, созданный специалистами Чехословакии. После отделения субспутника от основного аппарата (на 10-й день полета) корректирующая двигательная установка позволит его перемещать относительно спутника для измерений в ближней (1 — 10 километров) и дальней (более 10 километров) зонах исследований. Впервые в космической практике наряду с основным аппаратом используется зонд, имеющий двигательную установку.

Основные диагностические приборы будут измерять параметры естественного и стимулированного ОНЧ-излучения, спектр электромагнитных волн, а также параметры холодной плазмы и потоки энергичных частиц. В целом проект предусматривает комплексное исследование распространения электромагнитных волн ОНЧ-диапазона в магнитосфере Земли, их взаимодействие с энергичными заряженными частицами радиационных поясов.

Может возникнуть вопрос: почему необходимо корректировать положение субспутника по отношению к основному аппарату? Дело в том, что за несколько дней они могут разойтись на десятки километров. Исследователей, которые в течение первых трех месяцев хотели бы изучать процессы, связанные с воздействием излучения в ближней зоне (до 10 километров), это не устраивает. Их цель — узнать, что здесь происходит с плазмой, как меняются ее характеристики, как она реагирует на воздействие мощным электромагнитным излучением вблизи антенны. Потому периодически будет включаться корректирующая установка и зонд будет возвращаться в нужное положение. В ведении советских специалистов двигательная установка субспутника, чехословацких — управление режимом работы научной аппаратуры.

Уникальна рамочная антенна (диаметр около 20 метров), разработанная учеными Института космических исследований.

Во время эксперимента будут использоваться и наземные средства регистрации эффектов программируемых активных воздействий. С их помощью лучше фиксируются процессы в дальней зоне — влияние на ионосферу и, может быть, атмосферу. Поэтому в проекте задействовано порядка 30 наземных станций (в СССР, Бразилии, Новой Зеландии, США и других странах).

Итак, в космосе будет развернута плазменно-физическая лаборатория, с помощью которой будут исследоваться явления, связанные с излучением мощных электромагнитных волн с борта спутника. Эта работа имеет как чисто научное, фундаментальное значение (изучается процесс излучения в плазме), так и прикладное: она важна для развития космической связи, для диагностирования некоторых явлений на Земле. Это имеет отношение к возможной диагностике землетрясений.

Евгений ЕГОРОВ

АДРОДЗІМ СЛАВУ І ВЕЛІЧ РОДНАГА СЛОВА

27 чэрвеня ў Мінску адбыўся Устаноўчы з'езд Таварыства беларускай мовы. Каля 300 дэлегатаў яго — пісьменнікі, дзеячы мастацтва і культуры, настаўнікі беларускай мовы і літаратуры, гісторыі, іншых дысцыплін, выкладчыкі сярэдніх спецыяльных і вышэйшых навучальных устаноў, прадстаўнікі духавенства, рабочыя, калгаснікі практычна з усіх раёнаў Беларусі сабраліся разам, каб вырашыць, што неабходна зрабіць у самы бліжэйшы час і ў перспектыве, каб роднае слова адчувала сябе ў рэспубліцы паўнапраўным гаспадаром. З таго часу прайшло больш за два месяцы. Таварыства пачало разгортваць шырокую работу па адраджэнні нацыянальнай мовы, прыцягваючы ў свае рады ўсё больш людзей.

У сваіх пісьмах у рэдакцыю нашы суайчыннікі часта пытаюцца пра новую грамадскую арганізацыю, пра тое, чым яна займаецца. Выконваем гэту просьбу.

ПЕРШЫЯ КРОКІ

Працягваецца працэс арганізацыйнага станаўлення Таварыства беларускай мовы. Па ўсёй Беларусі ствараюцца першасныя суполкі, арганізуюцца ініцыятыўныя групы па правядзенню сходаў рэгіянальных арганізацый Таварыства. Як вядома, паводле Статута ТБМ калектывы людзей, аб'яднаныя па месцы працы, вучобы, жыхарства, грамадскай ці канфесійнай дзейнасці і інш., могуць утвараць калектыўныя сябрыны Таварыства, якія захоўваюць правы самадзейнай арганізацыі і працуюць супольна са структурнымі органамі і арганізацыямі ТБМ. У Сакратарыят таварыства пачалі паступаць першыя заяўкі ад грамадскіх арганізацый і аб'яднанняў на рэгістрацыю калектыўных сяброў. Спадзяёмся, што грамадска-культурныя арганізацыі беларусаў за межамі БССР і СССР таксама пажадаюць дзейнічаць сумесна з ТБМ і паведамяць аб сваім рашэнні Сакратарыяту.

Нягледзячы на тое, што толькі лічаныя месяцы мінулі пасля Устаноўчага з'езда таварыства ў Мінску (27 чэрвеня), з розных куткоў СССР і з-за межаў Савецкай дзяржавы (з Прагі, Беластока, Лондана...) прыходзяць лісты з запытаннямі аб дзейнасці новай грамадскай арганізацыі і аб дакументах Устаноўчага з'езда.

Сакратарыят, Камісія па сувязях з беларусамі за межамі рэспублікі і СССР, утвораная Радаю ТБМ, і па сваіму пачыну будзе імкнуцца да наладжвання сталай сувязі як з грамадскімі аб'яднаннямі беларусаў, так і з асобнымі суайчыннікамі за межамі СССР, якія блізка да сэрца прымуць заклік Устаноўчага з'езда Таварыства да кансалідацыі ўсіх нацыянальна-культурных сіл беларусаў ва ўсім свеце. ТБМ, носячы імя славутага асветніка і першадрукара Францішка Скарыны, выступае ў ролі грамадска-культурнага і асветніцкага цэнтра і для небеларусаў, аматараў беларускага слова і прыхільнікаў беларускай культуры.

На першым пасяджэнні Рады ТБМ створана восем пастаянных Камісій: па моўных скарбах (старшыня — Ф. Янкоўскі), па культуры мовы (А. Клышка), па выпрацоўцы тэрміналогіі і ўдасканаленні правапісу (Г. Цыхун), адукацыйная камісія (П. Садоўскі), па тапаніміцы (Л. Лыч), па зрокавым і гукавым афармленні жыццёвага асяроддзя (М. Ку[illegible]а), па сувязях з беларусамі за межамі рэспублікі і СССР (Б. Сачанка), арганізацыйна-прапагандысцкая (Я. Цумараў). Для чытачоў «Голасу Радзімы» змяшчаем праграму дзейнасці Камісіі па сувязях з беларусамі за межамі рэспублікі і СССР, якую ўзначальвае вядомы пісьменнік і грамадскі дзеяч Барыс Сачанка. Пазней ён у інтэрв'ю на старонках газеты больш падрабязна раскажа і пра планы працы Камісіі, і пра ўздым і пашырэнне за гады перабудовы нацыянальна-культурнага грамадскага руху ў Беларусі. Па просьбе сяброў ТБМ за межамі СССР Сакратарыят вышле праграмы дзейнасці іншых Камісій таварыства. Аднак трэба ўлічваць, што паводле Статута арганізацыя ТБМ мае вельмі шырокія абсягі дзейнасці і не будзе абмяжоўвацца ў сваёй працы ўжо створанымі камісіямі і органамі.

Магчыма, чытачам трэба нагадаць, што на Устаноўчым з'ездзе была абрана Рада таварыства колькасцю 57 чалавек, куды ўвайшлі пісьменнікі, вучоныя, рабочыя, настаўнікі, міністры і партыйныя работнікі. Старшынёю Таварыства абраны першы сакратар Саюза пісьменнікаў Беларусі Ніл Гілевіч, які добра вядомы чытачу не толькі літаратурнаю працаю, але і палымянай публіцыстыкай і выступленнямі на розных форумах ад парламента рэспублікі да пісьменніцкага з'езда СССР па праблемах адраджэння беларускага слова.

Што тычыцца ўмоў для дзейнасці ТБМ у БССР, то дзяржаўныя, партыйныя органы, іншыя грамадскія арганізацыі рэспублікі спрыяюць разгортванню працы Таварыства, і мы спадзяёмся на далейшае плённае супрацоўніцтва ў гэтым рэчышчы. Так, Таварыства беларускай мовы як грамадская арганізацыя прыме непасрэдны ўдзел у выбарах народных дэпутатаў БССР, дэпутатаў мясцовых Саветаў і праз сваіх абраннікаў у органах улады будзе спрыяць адраджэнню беларускай мовы ў дзяржаўным жыцці БССР.

Важнейшай задачай ТБМ з'яўляецца праца сумесна з Камісіяй Вярхоўнага Савета БССР па падрыхтоўцы праекту аб заканадаўчым урэгуляванні статуса беларускай, рускай і іншых моў, якімі карыстаецца насельніцтва рэспублікі (дарэчы, намеснікам яе старшыні абраны Ніл Гілевіч), па выпрацоўцы законапраекта аб дзяржаўным статусе беларускай мовы ў рэспубліцы. Трэба сказаць, вопыт такой працы ў шэрагу сяброў Таварыства ёсць па ранейшай дзейнасці ў моўнай камісіі Беларускага фонду культуры, іншых грамадскіх арганізацыях і самадзейных аб'яднаннях. Трэці раз у гісторыі Беларусі (мова дзяржаўнай была ў часы Вялікага княства Літоўскага і ў 20-я гады гэтага стагоддзя) з'яўляецца магчымасць для вольнага развіцця беларускай мовы ў сферах дзяржаўнага і грамадскага кіравання рэспублікі. І трэба думаць, што дзяржаўны статус беларускай мовы ў беларускай дзяржаве на гэты раз набудзе навекі. Для Таварыства важнейшай справай з'яўляецца прапагандысцкая праца па растлумачэнню грамадзянам БССР асноватворнага значэння для адраджэння беларускай мовы і нацыянальнай культуры неадкладнага прыняцця і рэальнага забеспячэння закона аб дзяржаўным статусе беларускай мовы ў рэспубліцы.

Рада і Сакратарыят Таварыства выкарыстаюць усе наяўныя ў ТБМ магчымасці дзеля дапамогі суайчыннікам за межамі СССР разнастайнай мастацкай, навуковай, навучальнай і іншай літаратурай, відэа- і фонаматэрыяламі аб беларускай мове, гісторыі, краязнаўстве, нацыянальнай культуры. Відавочна, будзе ўрэгулявана пытанне аб дапамозе значным нацыянальна-культурным установам і аб'яднанням беларусаў (школам, музеям і інш.) за межамі СССР і кваліфікаванымі кадрамі (вучоба і стажыроўка ў БССР грамадзян іншых краін, камандзіроўкі грамадзян БССР за межы Савецкай дзяржавы). Аднак Таварыства прыме матэрыяльную дапамогу і ад суайчыннікаў і прыхільнікаў беларускага слова і беларускай культуры за межамі СССР. Дзеля разгортвання матэрыяльна-фінансавай і гаспадарчай дзейнасці Таварыства сумесна з сябрамі ТБМ за межамі СССР у Беларускім рэспубліканскім банку Знешэканомбанка СССР неўзабаве будзе адкрыты валютны рахунак Таварыства. Яго нумар будзе паведамлены чытачам «Голасу Радзімы» дадаткова. Заклікаем суайчыннікаў і ўсіх прыхільнікаў беларускага слова і нашай самабытнай нацыянальнай культуры за межамі СССР уступаць у Таварыства беларускай мовы імя Францішка Скарыны! Гэта асабліва важна зрабіць цяпер, калі ва ўсім свеце пачынаецца сапраўдны этнічны рэнесанс, калі ўсходнеславянскія народы прыходзяць да ўзаемаразумення і яднання на якасна новай аснове — праз рост нацыянальнай самасвядомасці і праз развіццё нацыянальных моў і культур. Таму і адраджэнне беларускім народам нацыянальнай мовы — працэс інтэрнацыянальны, бо зберагае і адкрывае скарбонку нацыянальнай культуры для супольнасці народаў свету, мацуе адзінства еўрапейскіх і славянскіх культур.

Лісты і матэрыялы аб дзейнасці сяброў і аб'яднанняў ТБМ за межамі СССР просім дасылаць, пакуль Таварыства не мае сталага памяшкання, на адрас: **СССР, 220034, г. Мінск, вул. Фрунзе, 5, Дом літаратара, ТБМ імя Францішка Скарыны.**

Яўген ЦУМАРАЎ,
намеснік старшыні ТБМ.

ПРАГРАМА ДЗЕЙНАСЦІ

КАМІСІІ ПА СУВЯЗЯХ З БЕЛАРУСАМІ ЗА МЕЖАМІ РЭСПУБЛІКІ І СССР

Выявіць усе больш-менш значныя асяродкі пасяленняў беларусаў за межамі рэспублікі і за межамі СССР.

Наладзіць з гэтымі асяродкамі сталую сувязь.

Арганізаваць там суполкі прыхільнікаў беларускай мовы.

Выявіць патрэбы гэтых суполак і спрыяць іх дзейнасці.

Садзейнічаць прыезду сяброў ТБМ на Беларусь.

Наладзіць для сяброў ТБМ курсы і школы па вывучэнню беларускай мовы, літаратуры, гісторыі, культуры.

Наладжваць экскурсіі па Беларусі для сяброў суполак ТБМ і сяброў іншых грамадска-культурных аб'яднанняў беларусаў і прыхільнікаў беларускай культуры з мэтаю паглыблення ведаў пра свой народ і край.

Далучыць сяброў суполак да дзейнасці сталых камісій ТБМ:

— збор фальклору;

— апісанне нацыянальных звычаяў і абрадаў, калі яны захаваліся ў той мясцовасці, дзе жывуць вялікія пасяленні беларусаў;

— распрацоўка беларускай анамастыкі;

— апісанне ўплыву беларускай мовы на мясцовую тапаніміку, калі ён ёсць, а таксама іншыя формы дзейнасці.

Задзейнічаць усіх сяброў суполак у зборы экспанатаў, што тычацца гісторыі беларускай мовы: старадрукаў і сучасных выданняў, якія выходзяць за мяжой, звестак пра вядомых дзеячаў беларускага адраджэння, гістарычных дакументаў і г. д. для будучага Музея беларускай мовы ў Мінску, які данясе да нашчадкаў славу і веліч беларускага слова і сцвердзіць ідэю бяссмерцця роднай мовы.

ЗВАРОТ

ДА ГРАМАДЗЯН БЕЛАРУСКАЙ ССР, ДА БЕЛАРУСАЎ, ЯКІЯ ЖЫВУЦЬ ЗА МЕЖАМІ РЭСПУБЛІКІ, ДА ЎСІХ ПРЫХІЛЬНІКАЎ БЕЛАРУСКАГА СЛОВА

Мы, пасланцы рабочых, сялян, інтэлігенцыі, людзі розных прафесій, партыйныя і беспартыйныя, атэісты і набожныя, заклапочаныя становішчам беларускай мовы ў рэспубліцы, сабраліся на Устаноўчы з'езд і стварылі Таварыства беларускай мовы імя Францішка Скарыны.

Наша родная мова — першаснова культуры, духоўнай самабытнасці, велічы і нацыянальнага яднання беларускага народа — прыйшла з сівой мінуўшчыны жывымі рысамі на бярозавай кары, выбітымі знакамі на Рагвалодавых камянях, пісьмёнамі на пергаментах, Скарынавым друкам. Яна дзяржаўна гучала ў эпоху Сярэднявечча і Адраджэння на вялікіх абшарах Еўропы, яна пасля стагоддзяў занепаду і прыгнёту зноў адрадзілася, атрымаўшы ў часы, асветленыя ленінскім геніем, канстытуцыйнае паўнамоцтва як дзяржаўная ў нашай рэспубліцы, як роўная і паўнапраўная ў брацкай сям'і моў народаў СССР.

І таму з асаблівым болем даводзілася бачыць, як наша, адна з найбольш старажытных і багатых славянскіх моў, у выніку разгулу сталінскіх рэпрэсій, чыноўніцка-бюракратычнай недальнабачнай палітыкі страчвала і страціла сваё дзяржаўнае значэнне, апынулася на гранічнай мяжы свайго існавання.

Адзначаючы, што беларусы, з'яўляючыся карэннай нацыяй БССР, тут і толькі тут могуць поўна і плённа рэалізаваць свой духоўны і культурны патэнцыял, мы звяртаемся да ўсіх грамадзян рэспублікі — тых, якія нарадзіліся на беларускай зямлі, і тых, якія прыехалі сюды з іншых краёў, каб супольна працаваць і памнажаць нашы агульныя матэрыяльныя і духоўныя набыткі, — і горача заклікаем з разуменнем і адчуваннем гістарычнай адказнасці паставіцца да катастрафічнага становішча беларускай мовы на Беларусі — падтрымаць шматлікія прапановы грамадскасці аб неадкладным наданні ёй дзяржаўнага статуса ў рэспубліцы.

Адначасова заклікаем з пашанаю ставіцца да культуры і мовы ўсіх нацыянальнасцей Беларусі. Дапаможам ім развіць сваю культуру і мову і зробім усё, каб заахвоціць іх да авалодання моваю беларускага народа!

Мы звяртаемся да ўсіх беларусаў, якія жывуць па-за нашаю бацькаўшчынаю як у братніх рэспубліках Савецкага Саюза, так і за мяжою, словам і чынам дапамагаць адраджэнню і развіццю мовы нашага шматмільённага народа, які вынес праз стагоддзі безліч пакут, здзекаў, прыніжэнняў.

Хай жыве запаветам у нашых сэрцах напамін вялікага Скарыны пра любоў і замілаванасць да родных мясцін і роднага слова, а таксама палымяны Багушэвічаў наказ: «Не пакідайце ж мовы нашай беларускай, каб не ўмерлі!»

Дарагія сябры! Уступайце ў Таварыства беларускай мовы імя Францішка Скарыны! Усюды стварайце яго суполкі — у гарадах і вёсках, на заводах і фабрыках, ва ўстановах і арганізацыях, у школах і вучылішчах, тэхнікумах і ВНУ! Растлумачвайце ўсім мэты і задачы Таварыства! Удасканальвайце веданне беларускай мовы! Сваім асабістым прыкладам заахвочвайце, каб беларуская мова ў будзень і свята гучала ва ўсіх сферах нашага жыцця.

Няхай жыве і квітнее беларуская мова — раўнапраўная сястра ў вялікай моўнай сям'і свету!

Мінск, 27 чэрвеня 1989 года.

СТАТУТ

ТАВАРЫСТВА БЕЛАРУСКАЙ МОВЫ ІМЯ ФРАНЦІШКА СКАРЫНЫ

Нацыянальная мова — неацэнны духоўны скарб, які жывой повяззю яднае пакаленні і навекі назапашваецца і адлюстроўваецца ва ўдзячнай памяці, свядомасці і нацыянальнай годнасці нашчадкаў. Страта нацыяльнай мовы народам ідзе поруч з заняпадам нацыянальнай культуры і вядзе за сабою паступовае знікненне народа як самабытнай этнакультурнай супольнасці. Узровень развіцця нацыянальнай мовы і яе становішча ў грамадстве сведчаць аб агульным стане яго культуры, дэмакратычных традыцый і народаўладдзя — таго, што складае найважнейшы змест перабудовы, якая ажыццяўляецца ў краіне.

Аднаўленне ў грамадстве стаўлення да роднай мовы як да бацькоўскага дару і матчынай святыні, як да незаменнай аднойчы і навек падараванай жыццём з'яўляецца найвышэйшай мэтай стварэння і сэнсам існавання Таварыства беларускай мовы.

I. АГУЛЬНЫЯ ПРЫНЦЫПЫ

1. Таварыства беларускай мовы імя Францішка Скарыны (далей ТБМ) — добраахвотная грамадская арганізацыя, якая дзейнічае адпаведна Канстытуцыі СССР і Канстытуцыі БССР, савецкаму заканадаўству і дадзенаму Статуту.

2. Арганізацыямі-заснавальнікамі ТБМ з'яўляюцца Саюз пісьменнікаў БССР, Міністэрства народнай адукацыі БССР, Міністэрства культуры БССР, Інстытут мовазнаўства імя Я. Коласа АН БССР, Інстытут літаратуры імя Я. Купалы АН БССР, Беларускае рэспубліканскае аддзяленне Савецкага фонду культуры, Дзяржкамвыд БССР, Дзяржтэлерадыё БССР, таварыства «Радзіма», Беларускае таварыства дружбы і культурнай сувязі з зарубежнымі краінамі.

3. ТБМ — масавая арганізацыя, якая першаступеннай задачай мае адраджэнне ў духоўным жыцці народа беларускай мовы і праз яе ўсёй нацыянальнай культуры і выступае:

— за аднаўленне і паслядоўнае правядзенне ў практыцы сацыялістычнага будаўніцтва ленінскай нацыянальнай палітыкі і найперш у галіне мовы, нацыянальнай культуры;

— за ўмацаванне дружбы паміж народамі нашай краіны, узаемаўзбагачэнне ўсіх нацыянальных культур і выхаванне сапраўднай культуры міжнацыянальных адносін;

— за раўнапраўнае і ўсебаковае развіццё беларускай мовы і нацыянальнай культуры ў СССР;

— за вольнае, гарманічнае развіццё моў грамадзян іншых нацыянальнасцей, якія жывуць у БССР;

— за аказанне неабходнай падтрымкі ў сферы нацыянальна-культурнага развіцця беларусаў, што жывуць у іншых рэспубліках і за межамі СССР.

4. ТБМ падтрымлівае распачатую па ініцыятыве КПСС перабудову і арганізуе сваю работу на прынцыпах інтэрнацыяналізму, дэмакратызму, сацыялістычнага плюралізму, самакіравання, галоснасці, падтрымлівае і развівае творчую актыўнасць і ініцыятыву яго сяброў і дзейнічае супольна з партыйнымі, дзяржаўнымі, навуковымі і грамадскімі ўстановамі і арганізацыямі СССР і БССР.

II. МЭТЫ І ЗАДАЧЫ ТАВАРЫСТВА

5. Кіруючыся прынцыпамі ленінскай нацыянальнай палітыкі, ТБМ мае на мэце пашырэнне ўжытку беларускай мовы ва ўсіх сферах жыцця БССР, усебаковае яе развіццё, захаванне яе чысціні і самабытнасці, зберажэнне і развіццё нацыянальнай культуры і народных традыцый, фарміраванне нацыянальнай самасвядомасці, пераадоленне нацыянальнага нігілізму.

6. Адзначаючы, што беларусы з'яўляюцца карэннай нацыяй БССР, бо жывуць на сваёй этнічнай і гістарычнай радзіме і што тут, і толькі тут могуць поўна і плённа рэалізаваць свой духоўны і культурны патэнцыял, ТБМ выступае за неадкладнае наданне і рэальнае забеспячэнне беларускай мове статуса адзінай дзяржаўнай мовы ў Беларускай ССР.

7. Таварыства лічыць, што справа сумлення і патрыятычнага абавязку кожнага беларуса, кожнага жыхара рэспублікі шанаваць і вывучаць беларускую мову, свабодна валодаць ёю, карыстацца ў штодзённым жыцці. ТБМ вітае валоданне рускай мовай як магутным сродкам культуры і сродкам міжнацыянальных зносін.

Падтрымліваючы імкненне прадстаўнікоў усіх нацыянальнасцей, што жывуць у рэспубліцы, да захавання і развіцця іх мовы, Таварыства ўсяляк спрыяе і заахвочвае авалоданне імі мовай карэннай нацыі рэспублікі.

8. Таварыства ўдзельнічае ў распрацоўцы навуковай канцэпцыі адраджэння беларускай мовы, зыходзячы з суверэнных правоў на[illegible]і, найменне якога замацавана ў назве дзяржаўнага ўтварэння.

9. Таварыства разам з арганізацыямі-заснавальнікамі наладжвае кантакты з суайчыннікамі, культурна-асветніцкімі арганізацыямі і [illegible]бнымі грамадзянамі, якія садзейніч[illegible] развіццю і пашырэнню беларускай мовы і культуры як за межамі БССР, так і за межамі СССР, а таксама падтрымлівае сувязі з іншымі аналагічнымі фарміраваннямі.

10. Адной са сваіх галоўных мэт Таварыства лічыць адраджэнне ў Беларусі — сумесна з партыйнымі, дзяржаўнымі органамі, з усім грамадствам — нацыянальнай асветы і сістэмы нацыянальнай школы ўсіх тыпаў і забеспячэнне ўмоў для бесперапыннай адукацыі на беларускай мове.

11. Таварыства ўдзельнічае ў распрацоўцы беларускай тэрміналогіі, садзейнічае пераводу справаводства дзяржаўных, грамадскіх, прафесійных устаноў, прадпрыемстваў і арганізацый на беларускую мову, спрыяе ўжыванню беларускай мовы ў канфесійнай дзейнасці.

12. Таварыства клапоціцца пра культуру беларускай літаратурнай мовы, пра яе адзінства і ўдасканаленне правапісу.

13. Таварыства выступае за пашырэнне культурных сувязей беларусаў з народамі свету дзеля прапаганды беларускай і засваення здабыткаў сусветнай культуры, спрыяе развіццю практыкі прамога перакладу ўсіх відаў літаратуры з замежных моў на беларускую і наадварот, садзейнічае выкарыстанню беларускай мовы ў працы замежных прадстаўнікоў дзяржаўных органаў, устаноў, прадпрыемстваў і грамадскіх арганізацый БССР.

III. СЯБРЫ

14. Сябрам Таварыства можа быць кожны, незалежна ад месца жыхарства, хто вызнае мэты ТБМ, спрыяе іх ажыццяўленню: як асобныя грамадзяне, так і прадпрыемствы, установы, грамадскія арганізацыі і аб'яднанні на правах калектыўнага членства. Вучні агульнаадукацыйных школ, юнакі і дзяўчаты прафесійна-тэхнічных вучылішч, сярэдніх спецыяльных навучальных устаноў могуць аб'ядноўвацца ў юнацкія секцыі ТБМ.

15. Прыём сяброў у склад Таварыства ажыццяўляецца першаснымі суполкамі па вуснай ці пісьмовай заяве свабоднай формы. Прыём калектыўнай сябрыны здзяйсняе сакратарыят Таварыства на падставе пісьмовага звароту арганізацыі-сябра (пратакола агульнага сходу).

16. Сябрам Таварыства выдаецца асабовае пасведчанне і нагрудны значок, калектыўнай сябрыне ўручаецца калектыўнае пасведчанне. Узоры пасведчанняў і нагрудных значкоў зацвярджае Рада ТБМ.

17. Сябры ТБМ маюць права: выбіраць, быць абранымі ва ўсе органы Таварыства, карыстацца яго маральнай і матэрыяльнай падтрымкай. Калектыўная сябрына можа дэлегаваць з правам аднаго голасу сваіх прадстаўнікоў для ўдзелу ў працы з'езда Таварыства і сходаў яго рэгіянальных арганізацый.

18. Сябры Таварыства абавязаны:

— імкнуцца дасканала авалодаць беларускай мовай, лічыць за гонар карыстацца ёю ў штодзённым ужытку, у сям'і, на працы, тым самым спрыяць выхаванню паважлівых адносін да яе;

— дапамагаць іншым авалодаць беларускай мовай;

— прапагандаваць перыядычныя беларускія выданні і кнігі на беларускай мове; садзейнічаць адкрыццю беларускамоўных дзіцячых садоў і школ, спрыяць пераходу вышэйшых і сярэдніх спецыяльных навучальных устаноў на беларускую мову;

— зберагаць, захоўваць і памнажаць скарбы беларускай літаратурнай мовы, а таксама клапаціцца пра з[illegible]анне, збіранне і вывучэнне мясцов[illegible] народных гаворак, тапонімаў, народнай тэрміналогіі;

— клапаціцца пра павышэнне культуры як уласнай пісьмовай і вуснай мовы, так і ў грамадскіх сферах жыцця.

Сябры (у тым ліку кале[illegible]ныя сябрыны) падтрымліваюць Тав[illegible]ыства матэрыяльна.

19. Прыпыненне сяброўства ў ТБМ наступае: а) па ўласным жаданні, б) па рашэнні суполкі або кіруючых органаў Таварыства ў сувязі з парушэннем Статута, а таксама ў сувязі з учынкамі, якія шкодзяць аўтарытэту ТБМ.

IV. КІРАЎНІЦТВА ТБМ

20. Кіруючымі органамі Таварыства з'яўляюцца:

а) з'езд, які склікаецца не радзей як адзін раз на два гады;

б) Рада, якая збіраецца не меней як два разы на год;

в) сакратарыят, які працуе стала.

21. З'езд ТБМ прымае Статут таварыства, іншыя праграмныя дакументы, выбірае Раду, рэвізійную камісію, старшыню і намеснікаў старшыні Таварыства, заслухоўвае і зацвярджае справаздачу Рады і рэвізійнай камісіі, выбірае рэдактара перыядычнага выдання ТБМ, вырашае іншыя пытанні.

22. Пазачарговы з'езд склікаецца Радай або з патрабавання не менш чым адной трэці раённых і гарадскіх арганізацый Таварыства.

Час і месца з'езда, норму прадстаўніцтва, парадак абрання дэлегатаў вызначае Рада.

Рада выбірае сакратарыят, стварае рабочыя органы і камісіі, вырашае статутныя задачы ТБМ у прамежках паміж з'ездамі.

23. Сакратарыят кіруе справамі Таварыства на падставе Статута ТБМ у межах кампетэнцый, нададзеных Радай.

V. АСЯРОДКІ ТАВАРЫСТВА

24. Аснова Таварыства — суполкі, імі могуць быць грамадскія аб'яднанні, клубы, гурткі і г. д. у працоўных калектывах, навучальных установах, грамадскіх і рэлігійных арганізацыях і г. д.

Змест і формы дзейнасці суполкі вызначае агульны сход.

Суполкі аб'ядноўваюцца ў раённыя (гарадскія) арганізацыі, якія на раённых (гарадскіх) сходах выбіраюць Раду і вырашаюць іншыя пытанні дзейнасці ТБМ у сваім рэгіёне.

Суполка і рэгіянальны орган Таварыства можа мець уласную назву і рахунак у банку. Суполка і рэгіянальны орган ТБМ арганізоўвае сваю дзейнасць у адпаведнасці са Статутам Таварыства.

25. Рэгіянальныя арганізацыі рэгіструюцца і каардынуюць сваю дзейнасць праз рэспубліканскія кіраўнічыя органы Таварыства.

Калі дзейнасць калектыўнай сябрыны не адпавядае Статуту Таварыства, Рада мае права скасаваць іх сяброўства ў Таварыстве.

VI. МАТЭРЫЯЛЬНАЯ АСНОВА ТАВАРЫСТВА

26. Таварыства мае свае сродкі, якія складаюцца:

— з узносаў сяброў Таварыства;

— з дабрачынных складак яго сяброў;

— з адлічэнняў арганізацый-заснавальнікаў;

— з ахвяраванняў і іншых укладаў прыватных асоб, устаноў, прадпрыемстваў, кааператыўных гаспадарак, арганізацый у СССР і за мяжою;

— прыбыткаў ад лекцыйнай, выдавецкай і іншых відаў дзейнасці.

27. Таварыства мае ўласны рахунак у Беларускім рэспубліканскім банку Жылсацбанка СССР, а таксама валютны рахунак у Беларускім рэспубліканскім банку Знешэканомбанка СССР.

28. Суполкі і рэгіянальныя арганізацыі робяць адлічэнні на цэнтральны рахунак Таварыства ад сваіх фінансавых сродкаў у памеры не менш як 25 працэнтаў.

29. Сродкі Таварыства ідуць на прапагандысцкую арганізацыйную, гаспадарчую і іншую дзейнасць на карысць нацыянальнай мовы і культуры.

30. Рада і сакратарыят ТБМ выконваюць свае абавязкі на грамадскіх асновах.

Таварыства мае сваіх штатных супрацоўнікаў для выканання штодзённай арганізацыйнай і тэхнічнай працы.

Узносы сяброў Таварыства: уступныя— 1 рубель; гадавы — 3 рублі; для пенсіянераў, школьнікаў і навучэнцаў адпаведна — 10 і 30 капеек.

31. Таварыства беларускай мовы з'яўляецца юрыдычнай асобай.

32. Рэспубліканская Рада ТБМ распрацоўвае і падае ў Вярхоўны Савет БССР праекты і прапановы дзеля ўхвалення новых ці скасавання і змянення дзейных заканадаўчых актаў, якія закранаюць моўныя пытанні.

33. Таварыства мае права выдавецкай дзейнасці і свой інфармацыйны бюлетэнь.

34. Сакратарыят Таварыства мае штамп і пячатку вызначанага ўзору з адлюстраваннем зацверджанай Радай сімволікі і назвай Таварыства.

35. Таварыства мае сваю атрыбутыку, якая зацвярджаецца Радаю і рэгіструецца ў адпаведнасці з існуючым заканадаўствам.

36. Таварыства можа быць зліквідавана рашэннем з'езда або пастановай Урада рэспублікі ў адпаведнасці з дзейным заканадаўствам.

37. Цэнтральныя органы кіраўніцтва Таварыства беларускай мовы імя Францішка Скарыны месцяцца ў Мінску.

ПАСЯДЖЭННЕ КАМІСІІ

Адбылося першае пасяджэнне Камісіі Вярхоўнага Савета БССР па падрыхтоўцы прапаноў аб заканадаўчым урэгуляванні статуса беларускай, рускай і таксама іншых моў, якімі карыстаецца насельніцтва Беларускай ССР.

Пачалося яно з размовы аб «болевых месцах» далёка не простага працэсу абнаўлення савецкага грамадства, паведамляе ў белтаўскай карэспандэнцыі А. Пальчэўскі. Адно з іх звязана з прыняццем у некаторых рэспубліках законаў аб мовах. Усе прамоўцы сышліся на думцы, што новы закон не павінен ні з якіх бакоў ушчаміць правы і годнасць кожнага жыхара рэспублікі. Гэты прынцып стаў асноватворным у рабоце камісіі над праектамі дакументаў. Пісьменнік Б. Сачанка падкрэсліў: новы закон павінен гарантаваць кожнаму, хто жыве на беларускай зямлі, незалежна ад яго нацыянальнасці, пачуццё, што жыве ён на сваёй зямлі, што ён савецкі чалавек.

Шырокая дыскусія разгарнулася аб тэрмінах прадстаўлення праекта для ўсенароднага абмеркавання. Выказваліся, у прыватнасці, пісьменнікам Н. Гілевічам крытычныя заўвагі аб адставанні ў гэтай справе Беларусі ў параўнанні з іншымі рэспублікамі.

Згадзіўшыся з гэтым, большасць членаў камісіі, аднак, прапанавалі не спяшацца, напомніўшы аб тых двух-трох непрадуманых артыкулах у законах Эстоніі і Малдавіі, якія прывялі ў канчатковым выніку да ўзнікнення складаных сітуацый у рэспубліках.

Як відаць, на гэтым першым пасяджэнні Камісіі Вярхоўнага Савета БССР падрабязна абмяркоўваліся не столькі параграфы і фармуліроўкі будучых праектаў заканадаўчых актаў аб мовах у рэспубліцы, колькі вызначаліся агульныя пазіцыі ў гэтай складанай і карпатлівай працы.

Рабочай групе даручана падрыхтаваць дакументы для першага прачытання да сярэдзіны кастрычніка. Затым пачнецца работа над імі ўсёй камісіі, вызначацца канчатковы парадак і тэрміны абмеркавання новага закона, а таксама яго далейшага праходжання і зацвярджэння вышэйшым органам улады рэспублікі.

Новыя формы работы з аматарамі фатаграфіі актыўна шукае народны клуб «Мінск». Адна з іх — правядзенне творчых семінараў. Узброіўшыся здымачнай тэхнікай, з палаткамі і рукзакамі адпраўляюцца члены клуба на дзесяць дзён у паездку па рэспубліцы. Сёлета іх маршрут пралёг па Ушацкаму і Лепельскаму раёнах. Зробленыя ў час паездкі здымкі аб жыцці вёскі, пейзажы, партрэты лягуць у аснову будучых выставак. А самі семінары сталі не толькі добрай школай майстэрства, але і садзейнічаюць справе прапаганды фотамастацтва.

НА ЗДЫМКУ: члены фотаклуба «Мінск» у вёсцы Віпы Лепельскага раёна.

Фота Я. КАЗЮЛІ.

ВЫПІСВАЙЦЕ ГАЗЕТУ «ГОЛАС РАДЗІМЫ»

Паважаныя чытачы! Калі ў далейшым вы жадаеце рэгулярна атрымліваць інфармацыю пра жыццё Савецкай Беларусі, важныя палітычныя і культурныя падзеі ў рэспубліцы, пра развіццё яе эканомікі, культуры, надышоў час аформіць падпіску на «Голас Радзімы» на 1990 год.

Суайчыннікі, хто жыве ў капіталістычных краінах і краінах, што сталі на шлях развіцця, могуць зрабіць гэта праз магазіны і фірмы, якія супрацоўнічаюць з «Міжнароднай кнігай» і Цэнтральным агенцтвам зарубежных выданняў.

У сацыялістычных краінах аформіць падпіску можна ў пунктах падпіскі ці ў паштовых аддзяленнях па месцу жыхарства.

У Савецкім Саюзе выпісаць «Голас Радзімы» можна ў любым аддзяленні «Саюздруку».

Наш падпісны індэкс у рэспубліканскім і ўсесаюзным каталогах падпіскі — 63854, цана на год (для Савецкага Саюза) — 2 рублі.

Ніна ТАРАС

ПАЛІНАР

(Заканчэнне.
Пачатак у № 37).

— Якая, татачка, справа?

— Ды пра гэта пасля. Паеш уперад, а то прагаладалася з дарогі. У печы там капуста вараная, каша картапляная ёсць.

— Я табе, татачка, прывезла... вось, бяры.

— Што, гэтыя самыя лямоны, ці як іх там? Навошта было траціцца? Ды ты здурэла, дзяўчо, — так многа! Столькі грошай выкінула! Яны ж дарагія!

— Ну і што? Гэта ж, татачка, лякарства. Вось толькі што паявіліся ў ларках у Мінску, раней не было. Я так абрадавалася, як убачыла, і купіла табе. Вып'еш гарачага чаю з лімонам — і адразу ў грудзях палягчае. Давай, калі так, будзем абедаць.

Калі яны ўсмак паабедалі разам, Мадзя нецярпліва загаварыла:

— Ну, татачка, цяпер прызнавайся, навошта ты мяне клікаў? Якія тут у цябе справы завяліся? Хаця б не кепскае што ...

— Ды як табе сказаць? Не кепскае і не добрае. Проста я хацеў цябе папрасіць...

— Ну, гавары, гавары, татачка. Я пастараюся зрабіць усё, што ты скажаш.

— Ды я, дочачка... Хадзі, я табе нешта пакажу.

Ён накіраваўся да свайго ложка, Магда ішла следам за ім. Каля ложка бацька спыніўся і, гледзячы Магдзе проста ў вочы, загадкава ўсміхнуўся.

— Я нічога не здагадваюся, татачка, гавары хутчэй.

Тады бацька адкінуў убок падушку і разгроб пальцамі ўбакі акуратную металёвую кучачку. Перад іх вачыма заблішчалі пляскатыя залатыя кружочкі. Бацька моўчкі і задаволена зірнуў на дачку, нібы пытаючы: «Ну, што ты скажаш цяпер?» Але Магда была зусім спакойная, нібы гэта не зрабіла на яе ніякага ўражання, — ні слова не сказала.

— Што ж ты ыш? — дапытваўся бацька.

— А што мне гаварыць? Я даўно ведала, што ты выменьваў паперкі на залатнікі. Пра гэта ўсе ў вёсцы гаварылі.

— Але не ве што ў мяне іх так многа.

— А хіба гэта ўсе?

— А хіба табе гэтага мала? Тут дваццаць сем цэлых.

— Што ты, татачка, мне нічога не трэба, абы толькі ты быў здаровы! Але ў вёсцы гавораць, што ты сама мала тысячу такіх манетак маеш.

— Ну і добра, калі гавораць. Хай думаюць, дачушка, што мы багатыя, няхай зайздросцяць. Я нікому праўды не скажу, вось толькі табе адной усё як ёсць выкладваю. Я ведаю, што ты не прагная на грошы, таму хацеў, каб ты прыехала. Хлопцам то я не веру. Хлопцам што? Абы выпіць. І Адэлі не веру, тая таксама ўсё з хаты вынесла б. А табе, дачушка, раскажу. Вось гэтыя круглячкі я хаваў пад печчу, у бляшанай скрыначцы зложаныя, цагелкай заслоненыя. Але які гэта хавунак — пад печчу? Дык я хачу, каб ты іх у мой чорны гарнітур паўшывала.

— Татачка, я не ведаю, як гэта робіцца, — перабіла яго Магда.

— А я табе пакажу. Што ў паясніцу, што ў подбіўку ці замест гузікаў — усяк можна. А калі са мной што станецца, дык я хачу, каб ты ведала, дзе яны схаваныя.

Работа гэта аказалася не такая ўжо лёгкая, як здавалася на першы позірк. Гарнітур быў з добрага матэрыялу і так моцна пашыты, што яго цяжка было пароць і нажніцамі, і іголкай, нават брытваю прыйшлося дапамагаць. Яшчэ цяжэй было пасшываць распоратыя мясціны, іголка ніяк не хацела лезці ў шчыльную, моцную тканіну і нарэшце сагнулася. Прыйшлося шукаць іголку больш надзейную. Ды і самі манеты не хацелі трымацца на патрэбным месцы, усё ссоўваліся ўніз, хоць ты іх прыклейвай. Давялося прыдумваць розныя хітрыкі, пакуль удалося прымацаваць іх там, дзе трэба было. Аж да цямна правазілася Магда з бацькам з гэтай карпатлівай работай. Але ўсё выйшла акуратна і гладка — ніякі чорт не прыдзярэцца.

Назаўтра бацька паказаў Магдзе ўсе іншыя скарбонкі. Нават на гарышча разам з ёю злазіў і зазірнуў пад тую сёмую знізу крокву, што ад хлява, дзе ляжалі закручаныя ў ільняную анучку савецкія чырвонцы...

Праз пару дзён Магда развіталася з бацькам.

— Ну, татачка, не хварэй толькі. А калі што — наказвай, я адразу прыеду.

— Ды ўжо ж, дачушка, буду старацца. Як там яно будзе, бог святы ведае.

Магда абхапіла бацьку рукамі, пацалавала ў абедзве шчакі і пайшла з хаты, адчуваючы ў горле даўкі камяк слёз. Бацька выйшаў услед за ёю на вуліцу і доўга стаяў ля варот, праводзячы яе су м позіркам. На сэрцы я ак ціснула, што здавалася: такі цяжар пры развітанні адчуваў ён упершыню. Не ведалі яны ў тую хвіліну, што гэта была апошняя іх сустрэча і што развіталіся яны назаўсёды.

Ка ь, смерць і радзіны не ча ць добрай гадзіны. У познюю восень, калі ўжо і лісце асыпалася з дрэў, і апошнія птушкі адляцелі ў вырай, а на зямлю пачаў безупынку ліць імжысты, нейкі гнілы дождж, Палінара не стала...

Прыгожа выглядаў цяпер Палінар у сваім чорным, з сапраўднага валыну гарнітуры і новых чаравіках, што віселі ў каморцы на калочку ні разу не абуваныя, — памаладзелым нейкім здаваўся, сам на сябе быў не падобны — свежы, далікатны, ну, проста як жывы. Магда, прыпадаючы да бацькавых грудзей, галасіла, прычытваючы так, што ўсе, хто быў у хаце, не маглі стрымацца ад слёз. Пазней яна хадзіла па хаце нейкая разгубленая, прыгнечаная горам, нібы сама з таго свету вярнулася.

Праводзілі Палінара ўсёй вёскаю — і старыя, і малыя павыходзілі з хат. Нямала сабралася людзей у Палінаравай хаце і на жалобную вячэру. Прыйшлі амаль усе тыя, што былі на могілках: не пакідаць жа людзей у бядзе адных у хаце — на людзях і гора лягчэй пераносіцца. Былі тут у гэтыя цяжкія мінуты і сваякі, і ўсе суседзі, нават сёй-той прыхапіў што-небудзь з сабою: хто кусок сала, хто сыр або які дзесятак яек. Уся хата была застаўлена сталамі. На сталах хапала і самагонкі, і закускі. Госці пілі і закусвалі, жадаючы Палінару на тым свеце царства нябеснага. Адна толькі Магда сядзела ціхая, задумная і да яды не дакраналася.

Кал ўсе добра падвыпілі і ўжо зашумелі, нібы пчолы ў вуллі, да Магды падышоў Зэнусь:

— Слухай, Мадзя, ты ж напэўна ведаеш, дзе бацька залатнікі схаваў? Мы з Вацкам таксама яго родныя дзеці і маем на іх такое ж права, як і ты. Скажы, дзе бацька схаваў грошы?

— Яны ў татавым чорным гарнітуры, — раўнадушна прамовіла Магда.

— Як у гарнітуры? Там не было. У кішэнях я знайшоў толькі польскія злоты.

— Не ў кішэнях, а ў паясніцы і ў падбіўцы зашытыя. Я памагала зашываць, яшчэ як той раз прыязджала з Мінска. Ён мяне папрасіў, каб паўшывала.

— Як жа гэта? Хіба ты іх не выпарала?

— А калі ж я паспела? Ты ж бачыў: як мы прыехалі з Мінска, тата ўжо ў труне адзеты ляжаў.

— Як! Дык яны, значыцца, там, разам з ім пахаваныя?!

— Ага! — пацвердзіла кіўком галавы Магда.

Зэнусь падышоў да Вацка і тут жа ўсё яму выклаў. Вацак схапіўся абедзвюма рукамі за галаву, а потым раптам засмяяўся.

А Магда не бачыла і не чула нічога — у гэту хвіліну яна думала сваю горкую думу: што ў яе няма ўжо самага блізкага і роднага і што засталася яна цяпер адна на ўсім белым свеце.

ЗАПРАШАЕМ НА СЕМІНАР

З 13 ПА 20 КАСТРЫЧНІКА 1989 ГОДА САЮЗ КІНЕМАТАГРАФІСТАЎ БССР СУМЕСНА З ІНШЫМІ ТВОРЧЫМІ САЮЗАМІ РЭСПУБЛІКІ, А ТАКСАМА АКАДЭМІЯЙ НАВУК БССР ПРАВОДЗІЦЬ ТВОРЧЫЯ СЕМІНАРЫ НА ТЭМЫ: «БЕЛАРУСЫ, ЭТНАГЕНЕЗ І ГІСТОРЫЯ», «ДУХОЎНАЯ КУЛЬТУРА», «ПАЛІТЫЧНАЯ КУЛЬТУРА», «БЕЛАРУСКАЯ КУЛЬТУРА Ў СУСВЕТНЫМ КУЛЬТУРНЫМ ПРАЦЭСЕ», «СУЧАСНАЯ ЦЫВІЛІЗАЦЫЯ І НАЦЫЯНАЛЬНАЯ КУЛЬТУРА», «БЕЛАРУСКІ НАЦЫЯНАЛЬНЫ ХАРАКТАР» І ІНШ.

ЗАПРАШАЮЦЬ ЗАМЕЖНЫХ СУАЙЧЫННІКАЎ ПРЫНЯЦЬ У ІХ УДЗЕЛ.

Умовы прыёму: праезд у СССР і дадому за ўласны кошт. Усе расходы гасцей на тэрыторыі Савецкага Саюза аплачвае Саюз кінематаграфістаў БССР.

ЖАДАЮЧЫЯ ПРЫНЯЦЬ УДЗЕЛ У СЕМІНАРАХ МОГУЦЬ ЗВЯРТАЦЦА Ў РЭДАКЦЫЮ ГАЗЕТЫ «ГОЛАС РАДЗІМЫ» ЦІ ПА АДРАСУ: 220050, г. МІНСК, вул. САВЕЦКАЯ, 15, САЮЗ КІНЕМАТАГРАФІСТАЎ БССР.

РЭДАКЦЫЙНАЯ КАЛЕГІЯ

НАШ АДРАС:

МІНСК-ГСП, ЛЕНІНСКІ ПРАСПЕКТ, 44.

ТЭЛЕФОНЫ: 33-01-97, 33-02-80, 33-03-15, 33-16-56, 33-07-82.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарня выдавецтва ЦК КП Беларусі.
Індэкс 63854. Зак. 1048